

bilimname XXXVIII, 2019/2, 9-55
Geliş Tarihi: 27.02.2019, Kabul Tarihi: 11.08.2019, Yayın Tarihi: 31.10.2019
doi: <http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.533129>

KİTAB-I MUKADDES ELEŞTİRİSİNİN ÖNCÜLERİNDEN KATOLİK RAHİP RİCHARD SİMON'UN (1638–1712) İSLAM'A YAKLAŞIMI

© Ramazan ADIBELLİ^a

Öz

Kitab-ı Mukaddes eleştirisinin öncülerinden Katolik rahip Richard Simon, İslam hakkında monografik bir eser yazmamıştır. Jerôme Dandini'nin Fransızcaya çevirdiği eserindeki eksiklikleri gidermek ve hataları düzeltmek amacıyla kitabın ek bölümünde İslam konusuna da değinmiştir. Diğer taraftan Edward Brerewood'un kitabına yazdığı ilavelerin dördüncü bölümünde ve özellikle de *Histoire critique de la créance et des coûtumes des nations du Levant* adlı kitabının on beşinci bölümünde İslam'dan söz etmiştir. Oldukça olumsuz bir İslam imajının hâkim olduğu ve bu din hakkında söz söyleyenlerin büyük çoğunluğunun sözde "sahte Peygamber" retoriğine sarıldığı yaygın olan 17. yüzyıl Fransa'sında yaşayan Simon'un yapmaya çalıştığı işin zorluğu daha net görülmektedir. Düşünce ve ifade özgürlüğünün sınırlı olduğu ve sıkı bir sansür mekanizmasının işlediği bir dönemde Simon'un yine de objektif ve tarafsızlık ilkesiyle İslam'a yaklaştığı dikkat çekmektedir. İslam'ın çoğunluk tarafından bir düşman ya da en azından bir öteki olarak kabul edildiği ve sözde "sahte Peygamber" retoriğini benimsemenin adeta bir zorunluluk gibi görülmesine rağmen Simon, etnolojik verilerden hareketle fenomenolojik bir İslam tablosu çizebilmiştir. Diğer taraftan Simon, Avrupalıların Yunan ve Roma paganizmine mensup yazarların eserlerindeki ahlaki ilkeleri övmelerini hatırlatan Simon tek Tanrıya inanan Müslümanların ahlakının daha üstün olduğunu vurgulamıştır. Sonuç itibarıyla Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'ın aynı kökten geldikleri için bu dinlerin bir aile oluşturdukları gerçeğinden hareketle Simon, yüzyıllar boyunca meydana gelen İslam imajının bu dini Avrupa'da tanınmaz hâle getirdiğini ve bu imajın altında yatan yalan ve önyargı tabakalarının kaldırıldığında Hıristiyanların hiç de yabancıları olmadıkları bir simanın karşılıklarına çıkacağını

^a Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, adibelli@erciyes.edu.tr

anlatmaya çalışmıştır.

Anahtar kelimeler: Dinler Tarihi, Richard Simon, İslam, Hz. Muhammed, Türkler, Bilimsel Yaklaşım.

THE APPROACH OF RICHARD SIMON (1638–1712), ONE OF THE LEADING FIGURES OF BIBLE CRITICISM TO ISLAM

Richard Simon, one of the pioneers of Biblical criticism did not write a monographic work on Islam. Simon's main area of interest was the critical study of biblical texts. These texts, which constitute the holy books of Christianity, have been submitted to changes over time due to multiple reasons. Starting from the fact that it was impossible to understand the Bible correctly without knowing the situations in which these texts were at different times and in different places and without shedding light on the changes that they have undergone in order to approach the original text Simon decide to tackle these problems with a historical and philological approach. These texts could not be understood without knowing the language of the most voluminous part of the Bible, that's to say the Old Testament or Tanakh. After grasping the importance of philology in textual criticism, Simon learned not only Hebrew, but also Syriac and Arabic. As if he had heard the famous maxim of the Max Müller urging for comparison in the stud of religion two centuries earlier –“He who knows one, knows none”-, Simon realized that not only the historical approach but also the comparative approach was essential for understanding religions. His curiosity for languages and religions led him to study Islam.

[The Extended Abstract is at the end of the article.]

Giriş

Kimi araştırmacılara göre karşılaştırmalı Dinler Tarihinin ilk Katolik öncülerinden biri (Heyberger & Larzul, 2008), kimilerine göre “etnolojik metodun babalarından biri” (Van Gennep, 1920; Woodbridge, 1989), ya da Kitab-ı Mukaddes tefsirinin “Galileo”su (Renan, 1865) kabul edilen, çoğu araştırmacıya göre ise Kitab-ı Mukaddes eleştirisinin “babası” olan Richard Simon (Popkin, 1987) şöhretini büyük ölçüde 1678 yılında ilk kez yayımlanan *Histoire critique du Vieux Testament* [Eski Ahit'in Eleştirel Tarihi] adlı eserine borçludur. Katolik-Protestan fikir savaşları ve özellikle de Kitab-ı Mukaddes'in ilk beş kitabına tekabül eden Pentatök'ün/Torah'ın Musa tarafından yazılıp yazılmadığı tartışmaları bağlamında kaleme alınan adı geçen eser, paradoksal bir biçimde Simon'u Protestanların eleştiri oklarının hedefi haline getirdiği gibi Fransa'da Katolik camiının önde gelen

temsilcilerinden biri olan Jacques-Bénigne Bossuet gibi eleştirmenlerin de hedef tahtası hâline getirmiştir. Bir taraftan Protestanların *Sola Scriptura* ilkesine karşı Kitab-ı Mukaddes'in anlaşılması için Katolikliğin savunduğu gibi Kilise Geleneğinin elzem olduğunu vurgulayan Simon, diğer taraftan yorum sürecinde filolojik ve tarihsel verilerin de aynı derecede dikkate alınması gerektiğine dikkat çekmektedir.

Histoire critique du Vieux Testament toplatılıp yakılarak imha edilmiş ve mensubu olduğu Oratoire cemiyetinden atılmış olsa da Simon, Kitab-ı Mukaddes araştırmalarına devam etmiştir. Eski Ahit eleştirisi üzerine kaleme aldığı *Histoire critique du Vieux Testament*'dan sonra bu araştırması çerçevesinde geliştirdiği bilimsel/rasyonalist/tarihselci tefsir yöntemini Yeni Ahit'e uygulamıştır. 1689 yılında *Histoire critique du texte du Nouveau Testament* adlı eseri Rotterdam'da neşredilen Simon'un 1690 yılında *Histoire critique des versions du Nouveau Testament* [Yeni Ahit'in Versiyonlarının Eleştirel Tarihi], 1693'te yine Rotterdam'da basılan *Histoire critique des principaux commentateurs du Nouveau Testament depuis le commencement du Christianisme jusques a notre temps* [Başlangıçtan Günümüze Kadar Önde Gelen Yeni Ahit Yorumcularının Eleştirel Tarihi], 1695'te ise *Nouvelles Observations sur le texte et les versions du Nouveau Testament* [Yeni Ahit'in Metni ve Versiyonları Üzerine Yeni Gözlemler] adlı eserleri satışa sunulmuştur.

Kitab-ı Mukaddes araştırmalarına yaptığı katkılarının yanında Simon'un önemli özelliklerinden biri de Fransa'daki Katolikler arasında Karşılaştırmalı Dinler Tarihi alanının öncülerinden olmasıdır. Ana dili Fransızcanın yanında klasik dillerden Latince ve Yunanca, Doğu dillerinden, Süryanice ve Arapçayı öğrenen Simon'un merakı sadece diğer dillere karşı değildir. O, diğer dinler ve bunlar arasında Yahudilik, Doğu Hıristiyanlığı ve İslam'a karşı da ilgi duymuştur. 1674 yılında Simon, Don Recared Scimeon mahlasıyla Venedik hahamı Leon de Moden'in eserini İtalyancadan Fransızcaya tercüme etmiştir: *Ceremonies et coutumes qui s'observent aujourd'huy parmi les Juifs* [Yahudiler Arasında Bugün Gözlemlenen Ayinler ve Âdetler]. 1684 yılında bu kez Sieur de Simonville mahlasıyla ikinci baskısı yapılan bu esere Simon, *Comparaison des Ceremonies des Juifs, & de la discipline de l'Eglise* [Yahudilerin İbadetleriyle Kilise Disiplininin Karşılaştırılması] başlıklı bir bölüm eklemiştir. Kitaba yazdığı önsözde Simon, karşılaştırmalı yaklaşımın önemini vurgular. Ona göre Hıristiyanlık Yahudilikten türediği için hem Eski Ahit'in Yeni Ahit ile ilişkileri hem de bütün bu kitapların yazarlarının hepsinin Yahudi olması dolayısıyla bunların iç dünyalarını anlamak Yahudiliği anlamaktan geçer. Simon, "Yeni Ahit'i

yazanlar Yahudi oldukları için onu [Yeni Ahit'i] açıklamak ancak Yahudiliğe kıyasla mümkündür” (Simon, 1684) diye düşünür.

1675 yılında Simon bu kez de İtalyan Cizvit rahip Jerôme Dandini'nin orijinal baskısı 1656 yılında yapılan eserini *Voyage du Mont Liban* [Lübnan Dağı Seyahati] başlığıyla Fransızca'ya kazandırmıştır. Ancak Simon sadece Dandini'nin eserini tercüme etmekle yetinmeyip kitabın hacmi kadar yazarın verdiği bilgilerin tashih edildiği ya da ele alınan konular hakkında daha ayrıntılı bilgilerin verildiği bir bölüm eklemiştir. Bu bölümle ilgili kitabın devamında yer alan yaklaşık kırk sayfalık bir bölümü İslam inanç ve ibadetleri, Kur'an ve vahiy, Türklerin dini teşkilatlanmaları, domuz eti ve içki yasağı, Türklerin İsa ile ilgili telakkileri gibi birçok konu hakkında açıklamalarda bulunur. Bu açıklamalar arasındaki dikkat çeken bir husus da “Türkler arasında din konusundaki fikir ayrılıklarının Devlet'e rahatsızlık vermediği” şeklinde bir başlık konulmuş olmasıdır.

1614 yılında Edward Brerewood'un *Enquiries touching the diversity of languages and religions, through the chief parts of the World* [Dünyanın Belli Başlı Bölgelerindeki Dillerin ve Dinlerin Çeşitliliğine İlişkin İncelemeler] adlı eseri 1640 yılında Fransızca'ya *Recherches curieuses sur la diversité des langues et religions par toutes les principales parties du monde* başlığıyla tercüme edilmiştir. Diller ve dinler arasında ilişki kuran bu eserde Yunanca, Latince ve Latince'den türeyen İtalyanca, Fransızca ve İspanyolca; Slovak, Türk ve Arap dilleri, Süryanice ve İbranice'nin gelişim süreçleri incelendikten sonra dinler coğrafyası konusuna geçilerek Hıristiyanların yaşadıkları bölgelerden başlamak üzere Müslümanların, Paganların ve Yahudilerin yaşadıkları coğrafyalar incelenmektedir. Eserin son on bölümünde dünyanın farklı yerlerinde yaşayan Ortodoks, Melkit, Nesturi, Yakubi, Kipti, Habeşi, Ermeni ve Maruni dinleri ele alınmaktadır.¹ Cenevrelî Kalvinistlerin

¹ Simon'un İslami fırkalar için kullandığı “sectes” kelimesinin bizim kullandığımız “mezhep” terimini karşıladığı söylenebilir. Ancak Hıristiyan gruplar hakkında kullanılan terimlerden Simon'un bu gruplar hakkındaki telakkilerinin bizim zannettiğimizden daha farklı olduğu anlaşılmaktadır. Doğu Hıristiyanlığının bu farklı fırkaları için Simon tarafından “secte” kelimesi kullanılırken (Sectes du Levant [Doğu Sektleri], la Secte des Jacobites [Yakubilerin Sekti], la Secte des Nestoriens [Nesturilerin Sekti], les Sectes des Chaldéens [Keldanilerin Sekti]) Rumların, Nesturilerin ya da Ermenilerin dininden bahsedilirken “religion” (din) kelimesi tercih edilmektedir: la Religion des Grecs [Rumların Dini], la Religion des Arméniens [Ermenilerin Dini], “Nesturilerin dini” (la Religions des Nestoriens). Simon'a göre “Doğu'da Keldani ya da Süryani adını taşıyan birçok Hıristiyan Sektleri (Sectes de Chrétiens) var ama bu Keldanilerin en kayda değerî Nesturi diye adlandırılanlardır” (Simon, 1684, s. 83). Simon'un mensubu olduğu “Roma dini” (la Religion Romaine) ile diğer Hıristiyan gruplar arasındaki mesafe bu kavram kargaşasından da anlaşılmaktadır. Tarih boyunca Hıristiyanlık içerisinde meydana gelen

Brerewood'un bu kitabını yeniden yayımlama projesine Richard Simon da katılmış ama çeşitli sebeplerden dolayı bu girişim tamamına erdirilememiştir. Bu proje için hazırladığı *Additions aux recherches curieuses sur la diversité des langues et religions d'Edward Brerewood* [Edward Brerewood'un Dillerin ve Dinlerin Çeşitliliği Üzerine Meraklı İncelemelerine İlaveler] 1983 yılında yayımlanana kadar el yazması hâlinde kalmıştır (Stroumsa, 1997, s. 51).

Additions aux recherches curieuses'ün ilk üç bölümü, modern Yunanca, Türkçe, Arapça ve rabbani İbranice gibi Doğu dilleriyle ilgilidir. Eserin dördüncü bölümünde İslam konusu ele alınırken devamındaki üç bölümde, Yahudilik, Samirilik ve Karailik üzerinde durulmaktadır. Kitabın kalan kısmı çeşitli Doğu Hıristiyan mezheplerini tanıtmaktadır. Eserin önsözünde Simon amacını ve metodunu açık biçimde dile getirir: Kilise geleneklerine sonradan eklenen şeylerin tespiti ve böylece de orijinal metinlerin safiyetine kavuşma imkânı ancak uygun bir dilbilimsel zemin üzerinde yürütülen tarihsel ve karşılaştırmalı inceleme ile mümkün olur (Stroumsa, 2010, s. 63).²

Simon bu çalışmasında elde ettiği bilgileri başka çalışmalarında ve özellikle de 1684 yılında yayımlanan *Histoire critique de la créance et des*

bölümler sonucunda her bir grup diğerini tekfir etmiş ve dolayısıyla da dinden çıkmış kabul etmiştir. Bu bölümlerin en büyüklerinden biri 1054 yılında gerçekleşmiştir. İstanbul'daki Doğu Roma/Bizans Patriği ile Roma piskoposunun birbirlerini karşılıklı aforoz etmeleri sonucunda Hıristiyanlığı Doğu (Bizans/Ortodoks) ve Batı (Roma/Katolik) olmak üzere ikiye bölünmüştür. Bu tarihten sonra her iki grup da gerçek Hıristiyanlığı kendisinin temsil ettiğini savunarak diğerini Hıristiyanlık dışı görmüştür. Heretik/sapkın olarak görülen "ötekiler" için "din" (religion) teriminin tercih edilmesi bunların Hıristiyan kabul edilmediği imasını taşımaktadır.

² Jean-Robert Armogathe'a göre Simon'un *Additions aux recherches curieuses* adlı eseri, aceleyle yazılmıştır ve keyfi bir nitelik taşımaktadır. Brerewood'u eleştirme maksadıyla ortaya koyduğu itirazların bir kısmı tarihsel gerçeklikle örtüşmemektedir (Armogathe, 1984, s. 271). Hatalar ve muğlak ifadelerle dolu olarak gördüğü bu eseri oldukça olumsuz bir değerlendirmeye tabi tutan Armogathe'un aksine Guy G. Stroumsa, daha mutedil bir bakış açısı sunmaktadır. Stroumsa'ya göre bu eserinde Simon, herhangi bir orijinallik iddiasında bulunmamaktadır. Eser, 1522 yılında yayımlanan Türkçe bir din kitabından iktibas edilerek İslam'ın "tam bir özeti"ni sunma amacı taşımaktadır. Eser, Müslümanların en temel inanç ilkesi olan Allah'ın birliği konusuyla başlar. Daha sonra, Hz. Muhammed'in peygamberliği, mucizeler, melekler, cennet-cehennem konuları ele alınır. Bu konuları anlatırken Simon, karşılaştırmalar da yapar. Örneğin Müslümanların cennet ve cehennem inancının ilk dönem Hıristiyanlarınıninkine benzediğine; bu inancın Doğu Kilisesinde hâlâ devam ettiğine Latin Kilisesinde ise birçok yönden değişikliğe uğradığına dikkat çekilir. İman konularından sonra Simon ahlak konusunu ele alarak Müslümanların ahlakının, iyilik yapmak ve kötülükten sakınmaktan oluştuğunu belirtir. Ayrıca bu dinin tutkularından kurtulmak ve kötülüklerle düşmemek için çok güzel talimatlar içerdiğini de vurgular. Daha sonra Simon, İslam'daki dini pratiklerden söz eder. Müslümanlarla ilgili bölüm, çeşitli Müslüman mezheplerden (sectes) bahsedilerek sona erer (Stroumsa, 2010, s. 65-66).

coûtumes des nations du Levant [Şark Milletlerinin İnanç ve Adetlerinin Eleştirel Tarihi] adlı eserinde değerlendirmiştir (Armogathe, 1984, s. 271). Simon, Müslümanlarla ilgili görüşlerini bu son eserinde daha geniş şekilde ortaya koyar. Bu kitabın “De la creance & coûtumes des Mahometans” [Müslümanların İnanç ve Adetlerine Dair] başlıklı on beşinci bölümünde Müslümanların inanç, ibadet ve ahlak anlayışları daha sistematik bir şekilde ele alınarak bölümün sonunda bu dinde çok sayıda mezhebin yer almasına rağmen bunların Devlet’e zarar verecek bir bölünmeye ya da parçalanmaya neden olmadıkları burada da vurgulanır (Simon, 1684, s. 182).

17. yüzyılda Avrupa’da Karşılaştırmalı Dinler Tarihi alanında ortaya konulan eserler yabancı dinler ve kültürlerle ilgili önyargıların değişmesinde büyük rol oynamıştır. Katoliklerle Protestanlar arasındaki din savaşlarının damgasını vurduğu bu yüzyılda birçok Avrupalının zihninde dine karşı ciddi kuşkular uyanmıştır. Dini gelenekler entelektüeller tarafından çoğu zaman insanlığın ilk döneminden kalan batıl inançlar olarak algılanmaya başlamış ve bunların ya toptan ortadan kaldırılması ya da en azından ıslah edilmesi gerektiği savunulmuştur. Batı Avrupa’da Hıristiyanların birbirlerine karşı uyguladıkları bu şiddet ve hoşgörüsüzlük manzarasına Amerika yerlileriyle ilgili eserlerin ortaya çıkması, İslam hakkındaki çalışmaların Arapça elyazmaların tercümesi sonucunda sağladıkları bilgiler doğrultusunda bilimsel bir niteliğe kavuşması gibi başka gelişmeler de eşlik etmiştir (Stroumsa, 1997, s. 48).

Katolik ve Protestan araştırmacıların Karşılaştırmalı Dinler Tarihi alanında yaptıkları çalışmalar, genelde diğer dinlere ve özellikle de İslam’ın yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır. Bu sürece etki eden en önemli faktörlerden biri, sadece bilimsel kaygılarla tarihsel gerçekliklere ulaşmak değil, Reformasyon döneminden sonra Batı Hıristiyanlığının parçalanmış bütünlüğü ve bu parçalanmanın doğurduğu şiddet ortamını ortadan kaldıracak bir anlayışı meydana getirmeye yönelik bir motivasyondur.

Richard Simon’un Karşılaştırmalı Dinler Tarihi perspektifi daha geniş bir açıya sahiptir. Simon’a göre yabancı dinler ve özellikle de Doğu dinleri hakkında elde edilen bilgiler, eski tarihle ilgili çözülemeyen problemlere çözüm getirebildiği gibi Kitab-ı Mukaddes ile ilgili birçok sorunun ortadan kalkmasına yardımcı olabilir (Simon, Preface, 1685). Simon’u bizim açımızdan ilginç kılan husus, onun Katolik bir din adamı olarak kendi döneminde İslam ile ilgili önyargıları bir kenara bırakıp bütün baskılara rağmen bilimsel bir bakış açısı sunma iradesini ortaya koymuş olmasıdır.

A. Fransa'da İslam İmajı

Jean-Robert Armagothe'un belirttiği gibi Richard Simon'un İslam ile ilgili aktardığı bilgilerde eksiklikler ya da yanlışlıklar olabilir –ki biraz sonra görüleceği üzere vardır- ama 17. yüzyılda yaşamış ve Hıristiyanlık kültürüyle yetişmiş ve daha da önemlisi hayatını bu dine hizmet etmeye adanmış bir kişiyi anakronistik bir bakış açısıyla değerlendirmek de aynı derecede yanlıştır. Simon bir saha araştırmacı değildir. Kullandığı verileri bizzat kendisi elde etmemiştir. Sahip olduğu kaynaklardan hareketle tarihsel ve antropolojik duruma sadık kalarak ele aldığı konuların resmini çizmeye çalışmıştır. *Additions aux recherches curieuses* adlı eserinin önsözünde İslam'ın “tam (exacte) bir özeti”ni sunma amacıyla olduğunu ifade etmesi Simon'un objektiflik kaygısının açık ifadesidir.

Simon'un değerinin (ya da değersizliğinin) anlaşılabilmesi ya da doğru bir şekilde takdir edilebilmesi için yaşadığı tarihsel bağlamın dikkate alınması önem arz etmektedir. Simon'un İslam'a bakışı öncelikle kendi çağında ve özellikle de kendi ülkesi olan Fransa'daki yaygın bakış açısıyla kıyaslandığında daha belirgin hâle gelecektir.

Avrupalı Hıristiyanların İslam algısı, yüzyıllarca devam eden temaslar sonucunda oluşmuştur. VIII. yüzyılda İslam karşıtı ilk polemikleri kaleme alan Yuhanna ed-Dımaşki'dir -Latince şekliyle Johannes Damascenus- (ö. 749). Şam'da Emevi sultanının sarayında görevli olarak çalışan Dımaşki, Ortaçağ boyunca hâkim olacak teolojik İslam algısının ilk önemli temsilcisidir. 720 yılında Kudüs'te inzivaya çekilen Dımaşki, burada kaleme aldığı eserlerinde ilk defa İslam dinine “İsmailoğullarının sapkınlığı” olarak atıfta bulunur. Arapların İsmail soyundan geldiğine inanan bu Hıristiyan düşünürü için İslam yeni bir vahiy değil, Hıristiyanlığın içinden çıkmış sapkın bir mezheptir (Kalın, 2013, s. 47-48). Yine Dımaşki'ye göre “İslam'ın kurucusu Muhammed bir sahte peygamberdir; tesadüfen Eski ve Yeni Ahit'e rastlamış, Ariusçu bir din adamıyla karşılaştığını iddia etmiş ve böylece kendi sapkın mezhebini kurmuştur” (Sahas, 1972, s. 73; Le Coz, 1992, s. 212-213). Asıl gayesi, Hıristiyanlık'tan sapmalarla mücadele etmek ve Ortodoks Hıristiyan doktrinini yüceltmek olan Dımaşki, kendi dönemindeki Kilise yazarlarının alaycı ve hakaretamiz üslubuyla kısaca ele aldığı İslam'a aynı zamanda “deccalin habercisi” olarak atıfta bulunur ve Kur'an'ın bir vahiy ürünü değil, Hz. Muhammed'in kendi yazdığı tuhaf/saçma kitaplardan oluştuğunu savunur (Sahas, 1972, s. 68; Le Coz, 1992, s. 73, 75, 221).

İslamiyet'in misyonerlik amacıyla incelenmesi, 12. yüzyılda Benedikten tarikatına ait Cluny manastırında başrahip olan Pierre le

Vénérable (ö. 1156) döneminde başlamıştır. Batı Hıristiyanlığının güney ve doğu sınırlarını oluşturan İslam medeniyetine karşı koruyucu önlem olarak bir taraftan Haçlı Seferleri yürütülürken diğer taraftan da keşişlerin Kur'an ve diğer İslami metinleri tercüme ederek bilimsel faaliyetler yürütmeleri bu savunma programının bir parçası olmuştur. 1142 yılında Pierre'in İspanya'ya yaptığı seyahat esnasında birkaç çevirmen ve bilginin dâhil olduğu İslam'ın ciddi bir sistematik ve geniş kapsamlı incelenmesine yönelik projeyi hayata geçirmeye karar verilmiştir. Pierre le Vénérable'in Arapça İslami metinlerin çevirilerini yaptırdığı ve bunlara şerhler yazdırdığı dönemde Hz. Muhammed'i Müslümanların tanrısı, sahtekâr, şehvet düşkün, mürtet bir Hıristiyan, büyücü vs. şeklinde anlatan birçok hikâye uzun zamandır ortalıkta dolaşıyordu, Pierre le Vénérable'in gayretleriyle ortaya çıkan eser "Cluny külliyesi" diye adlandırılmıştır. Bu külliye, Batılıların İslam hakkında yaptıkları bilimsel faaliyetlerin başlangıcı oldu. Pierre, Kur'an, hadis, Hz. Muhammed'in hayatı (siret-i nebi) ve diğer Arapça metinleri, özellikle de Müslümanlara karşı yazılmış reddiye türündeki metinleri tercüme etmek üzere Kettonlu Robert gibi ünlü çevirmenleri görevlendirdi. Birinci Haçlı Seferini düzenleyenlere yazdığı mektuplarda Pierre, asıl kaygısının Kilisenin misyonu olduğunu ve Hıristiyanlığın İslam'ı mağlup edebileceğini ve de etmesi gerektiğini açıkça belirtmiştir. Bununla birlikte, diğer birkaç bilim adamı gibi o da Hz. Muhammed ve Kur'an'a ilişkin Hıristiyan yazarlar tarafından açıkça yanlış yapılan açıklamaları eleştirmiş ve aynı zamanda Hıristiyanlık adına imansızlara karşı olsa bile askeri seferleri ve katliamları da eleştirmiştir. Pierre le Vénérable'in Avrupalıların otantik İslami metinler ve doktrinlerle karşılaştırma girişimleri, Batı Hıristiyanlığının İslam'ı Kutsal Topraklardan çıkarmaya çalıştığı bir zamanda Kilise tarafından pek hoş karşılanmamış olması hiç de şaşırtıcı değildir (Martin, 1995, s. 326-327).

İlerleyen dönemlerde Cluny külliyesi Hıristiyanların İslam karşıtı polemiklerinin ana temalarını oluşturmuştur. Bu iddialar arasında Kur'an'ın Hıristiyanlığın hakikatinin "istemsiz" tanığı olduğu ve İslam'ın da Hıristiyan sapkınlıklarının en iğrencini oluşturduğu yer almaktadır. Hıristiyan yazarlar tarafından dile getirilen diğer eleştiriler arasında Hz. Muhammed'in peygamberliğinin "sahte" bir karakterde olduğu, Peygamberin ahlaki yönünün zayıf olduğu, Kur'an'da betimlenen cennet tasvirlerinin saçma olduğu, İslam'ın kaba kuvvet kullanılarak yayıldığı ve İsa ile ilgili İslami görüşün eksik olduğu iddiaları da vardı (Wetsel, 1994).

Bu algılama biçimi Ortaçağ boyunca devam etmiştir. Hâlen İslam karşıtı söylemlerde aynı eleştirilerle karşılaşılabilir. Dimaşki'nin

sözde “sahte peygamber” şeklinde betimlediği Peygamber imajı Avrupalılar tarafından yüzyıllar boyunca kendi eserlerinde olduğu gibi kullanılmıştır. Bu kitapların sunduğu Muhammed imajı, Orta Çağlardan günümüze kadar Avrupa'nın İslam Peygamberi algısını belirlemiştir. Bu literatürde Hz. Peygamber, insanları büyü yoluyla kandıran, kendisi de psikolojik olarak hasta, şehvet düşkünü olduğu için çok kadınla evlenen ve müntesiplerini de buna teşvik eden, düşmanlarına karşı merhametsiz, Hıristiyanlığı ortadan kaldırmak isteyen bir sahte peygamber ve nihayet “deccal” (anti-Christ) olarak sunulur. Bütün bu kitapların ortak amacı, Muhammed gibi birinin Tanrı'nın elçisi olamayacağını ispatlamaktır. İslam ve Hıristiyanlığın kurucuları arasında yapılan karşılaştırmalar Hz. Muhammed'i Hz. İsa'nın tam zıddı bir şahsiyet olarak ortaya koyar (Kalın, 2013, s. 82).

Avrupa'da İslam ile ilgili yaygın olan önyargılar ve özellikle de bu olumsuz Peygamber imajı Fransa'da da görülür. Bununla birlikte Roger Arnaldez'in dikkat çektiği gibi Fransız kültürüne özgü bir peygamber imajı bulunmayıp Avrupa literatüründe farklı dönemlerde ortaya çıkan temel özelliklerin aynıları görülür. Diğer taraftan Hz. Peygambere ilişkin Fransız kültüründe tek bir imaj de yoktur. Tarihsel bilgilerin durumuna, bilimsel telakkilere, felsefi ve dini zihniyete göre farklı dönemlerde farklı imajlar oluşmuştur. Son olarak aralarındaki farklar ne kadar büyük olursa olsun bu Peygamber imajları sabit bir niteliği haizdir: Müslüman olmadıkları için Batılı yazarların hepsi Kur'an'ı, Tanrı Kelamı olarak değil Hz. Muhammed'in eseri olarak kabul etmiş ve onu bu eser çerçevesinde değerlendirmiştir. Bunun neticesinde Peygamber imajı, Kur'ani vahyin anlamı ve değeri hakkında ileri sürülen temel düşüncelere göre şekillenmiştir. İslam ve özellikle de Hz. Peygamber'in Fransa'da ele alınış tarzını Arnaldez üç büyük döneme ayırır. Birinci dönem için İslam hakkında hiçbir şeyin bilinmediği Avrupa'nın cahillik asırlarına tekabül etmektedir. Bu cahilliğe İslam ve Peygambere karşı Bizanslı polemiğin etkisiyle tarihsel gerçekliği umursamadan kör bir fanatizm geliştiren bir mücadele ruhu eklenmiştir. 1515 ile 1547 yılları arasında hüküm süren Fransa kralı I. François'nın tahta çıkışından sonra başlayan ikinci dönemde ise Fransa'da İslam dünyasına karşı yoğun bir ilgi uyanmıştır. Bilim adamları İslam tarihini incelemeye başlamış, kütüphaneler, Arapça, Türkçe ve Farsça elyazmalarıyla zenginleşmiş ve bu milletlerin dillerinin öğretiminin yapıldığı eğitim kurumları tesis edilmiştir. 17. yüzyıldaki önemli katkılardan biri XIV Louis'nin hükümdarlığı döneminde (1661-1715) Osmanlı İmparatorluğu ile yakın ilişkilere dayalı siyasetin mimarı Maliye Bakanı Jean-Baptiste Colbert'in Doğu ülkeleriyle ticaret hacmini artırmak amacıyla Doğu dillerinin

Paris'te öğrenimini teşvik ederek Bibliothèque Royale'in [Kraliyet Kütüphanesi] Doğu dillerinde yazılmış çok sayıda elyazması satın almasına öncülük etmiş olmasıdır. Bu dönemde, XIX. yüzyıla kadar herkes tarafından başvurulmuş bir ansiklopedi olarak güncelliğini koruyan Barthélemy d'Herbelot tarafından Kâtip Çelebi'nin (Hâjji Khalîfa) *Keşfu'z-Zunûn*'unu esas alarak hazırladığı *Bibliothèque orientale* [Doğu Kitaplığı] adlı eseri yayımlanmıştır (Arnaldez, 1985, s. 45-48; Curtis, 2009, s. 44; James, 2009, s. 9).

Aynı zamanda bu yüzyıl, Hıristiyanlığın XVII. yüzyıldaki en hararetli savunucularından biri olan Blaise Pascal'in (1623-1662), *Les Pensées* [Düşünceler] adlı eserinde İslam Peygamberini itibarsızlaştırmaya çalıştığı bir çağdır. Söz konusu eserin "Contre Mahomet" [Muhammed'e Karşı] başlıklı bölümünde, Muhammed'in sahte bir peygamber olduğu (faux prophète) iddiasını yineler ve "insan ve tarih-üstü İsa'nın Muhammed gibi "dünyevi" biriyle mukayese edilemeyeceğini savunur. Ona göre Muhammed dünyada başarılı olmayı seçerken İsa Mesih ölerken ölümsüzlüğü tercih etmiştir (Curtis, 2009, s. 34). Pascal'in temel yaklaşımı, Hz. Muhammed'in peygamberliğinin gerçek olmadığını ve dolayısıyla da hem vahyin hem de büsbütün İslam dininin batıl olduğunu karşılaştırma yoluyla ispat etmeye dayanır. Amaç, karşılaştırma yoluyla Hıristiyanlığın tek hakiki din olduğunu ortaya koymaktır. Pascal'e göre Tanrılaşan İsa'nın aksine Hz. Muhammed, mucize göstermediği için otorite sahibi olmayan sıradan bir insandır: "Hiçbir mucize gerçekleştirmediği ve geleceğine dair hiçbir kehanette bulunmadığı için her insan Muhammed'in yaptığını yapabilir. İsa-Masih'in yaptığını ise hiç kimse yapamaz" (Pascal, 1754, s. 112).

Pascal'in bu apolojetik tavrı Ortaçağdan beri devam eden İslam karşıtı polemik tarzındadır. 1143 yılında Pierre le Vénérable'in direktifiyle Kettonlu Robert tarafından Kur'an'ın Latinceye tercüme edilmesiyle Avrupa'da okuma bilen herkesin İslam'ın en temel referans kaynağına ulaşma ve bu din hakkında doğrudan bilgi edinme imkânı varken ve üstelik Pascal henüz yirmi dört yaşındayken Kur'an kendi diline çevrilmişken onun da diğer polemistler gibi Norman Daniel'in ifadesiyle "anlamak istediği gibi anlamış" (Daniel, 1993, s. 35) yani İslam'ı kendi kültüründen miras aldığı önyargılar perspektifinden deforme ederek takdim etmiştir.

Kur'an, Fransızcaya ilk kez 1647 yılında tercüme edilerek Paris'te yayımlanmıştır: *L'Alcoran de Mahomet translaté d'arabe en françois par le sieur du Ryer*. İlginç olan husus, resmi makamların izniyle basılan bu kitap, Katolik din adamlarının tepkisiyle karşılaşarak satışı yasaklanmıştır. Ancak

bir tanığın ifadesiyle bu yasağa rağmen du Ryer'in çevirisi gizlice satılmaya devam etmiş ve bu durum onun değerini daha da artırmıştır (Pintard, 2000, s. 86).³ Daha önce yapılan Latince çevirilere değil de Kur'an'ın Arapça metninden tefsirler ve sözlükler yardımıyla doğrudan yapıldığı için özgün bir çalışma olan bu çeviriye Du Ryer'in yazdığı "Okurların Dikkatine" başlıklı önsözünde 17. yüzyıl Fransa'sında İslam hakkında bilinen şeylerin bir özetini sunmaktadır. Du Ryer, Kur'an hakkındaki hükmünü vererek ilk sözlerine başlar: "Bu kitap... sahte Peygamber Muhammed'in bir icadıdır... Bu saçmalıkların dünyanın büyük bir bölümünü etkilediğine şaşıracaksınız ve bu Kitabın içeriğini bilmenin bu Kanunu [İslam'ı] hor görülür hale getireceğini teslim edeceksin" (du Ryer, 1647). Bu ifadelerin uyandırdığı intiba, du Ryer'in Kur'an'ı tercüme etmedeki amacının okurların İslam hakkında bu dinin birincil kaynağı olan kitaptan doğru bilgi edinmelerinin sağlanması yönünde olmadığıdır. İslam'ı bu şekilde itibarsızlaştırma ilk kez görülen bir durum değildi. Bu tür bir girişimin yaklaşık yüzyıl önce de sahnelendiği hatırlandığında insanın zihninde böyle bir izlenim uyanmaktadır. 1542 yılında Theodor Buchman (ya da tercih ettiği adıyla Bibliander) ile Johann Herbst (Oporinus) Kur'an'ın yeni bir çevirisini Basel kentinde gizlice yayımladılar. Durumdan haberdar olan şehir meclisi bu girişime engel olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman'ın ordularının Macaristan'ı fethinin arifesinde İslam ve Müslümanların Avrupalıların zihninde uyandırdıkları korku atmosferinde Basel şehir meclisi Hıristiyan ruhları ve zihinleri karıştıracak olan bu türden "masalların ve sapkınlıkların" ortalıkta dolaşma sorumluluğunu üstelenemeyeceğini ileri sürerek Kur'an çevirisinin neşrini yasaklama kararından Martin Luther'in gönderdiği bir mektup vazgeçirmiştir. Bu mektubunda Luther, Hıristiyanların nazarında İslam'ı itibarsızlaştırmak için onlara Kur'an'ın ve diğer İslami metinlerin Latince ve yerel dillerde çevirilerini sunmaktan daha iyi bir yol olamayacağını yazıyordu. Nihayetinde Luther'in gerekçesini makul bulan Basel şehir meclisi Bibliander baskısının tamamlanmasına izin vermiştir. 1543 yılında yayımlanan bu Kur'an çevirisi girişinde Martin Luther ve Philip Melancton'un yazıları yer almaktadır (Kritzeck, 1964, s. vii-viii).⁴

³ Bu Kur'an tercümesinin ilgiyle karşılanmasını gösteren diğer bir husus, ikinci baskısının yapıldığı 1649 yılında İngilizce çevirisinin de çıkması ve birçok diğer Avrupa dillerine tercüme edilmiş olmasıdır: Hollandaca (1658) ve bu versiyondan Almancaya (1688), Rusça (1716). Du Ryer'in çevirisi, 1743 yılında Claude-Étienne Savary'nin yaptığı yeni çeviriye kadar güncelliğini korumuştur (Larzul, 2012, s. 360).

⁴ *Machumetis Saracenorum principis eiusque successorum vitae ac doctrina ipseque Alcoran* (Sarazenlerin [Müslümanların] prensi Muhammed'in hayatı, öğretileri ve Kur'an'ı) başlığını taşıyan bu eser aslında 1143 yılında Pierre le Vénérable'in direktifiyle Kettonlu

Du Ryer'in Kur'an tercümesinin başına okurların dikkatine yönelik yazdığı iki sayfalık bir giriş yazısından sonra üç buçuk sayfalık "Sommaire de la religions des turcs" [Türklerin Dininin Özeti] başlıklı bir bölüm yer almaktadır. Başlığın çarpıcı tarafı, bütün Müslümanların kutsal kitabı olan Kur'an tercümesinin başına "Türklerin" dininden bahsedilmiş olmasıdır. Bu durumla dönemin Avrupa literatüründe sıkça karşılaşılmaktadır. Avrupalıların Endülüs kanalıyla temas kurdukları İslam medeniyetinin temsilcileri olan Araplarla temasların ön planda olduğu zamanlarda "Müslümanlar" terimi karşılığında "Sarazenler" kelimesi kullanılırken Osmanlıların tarih sahnesine girişinden sonra Avrupalıların zihninde Türklük, Müslümanlıkla özdeşleştirilmiştir. 15. yüzyılda bir taraftan İstanbul'un fethi diğer taraftan da İspanya'daki Müslümanların yönetimine

Robert tarafından yapılan tercümenin bazı ilaveler ve dipnotlarla zenginleştirilmiş yeni baskısından oluşmaktadır. 1550 yılında gözden geçirilerek ikinci baskısı yapılan bu eser 16. yüzyılda Avrupalıların İslam hakkındaki temel bilgi kaynağı olmuştur. Kitabın ilk baskısının kapak kısmında yer alan oldukça uzun alt başlıkta Kur'an'dan "Hacerîlerin [Arapların], Türklerin ve Mesih'in düşmanı olan diğer milletlerin hayatını düzenleyen kuralların bir nevi otantik derlemesi" şeklinde bahsedilir. Bu eserin sadece bir çeviriden ibaret olmadığına dikkat çekmek üzere başlığın devamında Arap, Yunan ve Latin birçok bilginin reddiyeleri ve ünlü bilgin Martin Luther'in ikazının da yer aldığı vurgu yapılır (bkz. <http://cdm.csbsju.edu/digital/collection/SJRareBooks/id/3858>). Böylece "bu silahlarla mücehhez Katolik inancın savunucuları ordusu tarafından sapık dogmalar ve Muhammedî hurafe [İslam] bertaraf edilmiş" olur (Lamarque, 2007, s. 25, dip. 21). Henri Lamarque'ın belirttiği gibi Bibliander'in tavsiyesi üzerine Oporinus tarafından kitabın kapak kısmına yerleştirilmesi Kilise otoriteleri ve Hıristiyan topluluğun tepkisini çekmemek için ne tür tedbirler alınmasını göstermektedir. Bu Kur'an tercümesinin baş tarafına "Apologia" (savunma) başlıklı yazısında Bibliander 1143 yılında yapılan çeviriye yeniden yayımlamasının gerekçelerini dile getirir. Bu terimi Kilise Babaları "Hıristiyan dininin savunması" şeklinde kullandıkları hatırlanmalıdır. Bibliander'in apolojetik tutumu gayet net ve açıktır. Ancak Emidio Campi'nin dikkat çektiği gibi onun eleştirel tavrı sadece Müslümanların kutsal kitabı Kur'an'a yönelik değildir. Bibliander aynı zamanda Katolik Kilisesi ve bir Protestan mezhebi olan Anabaptizm mensuplarını da eleştirerek dejenere olmuş Hıristiyan topluluğun yenilenmesi için çağrıda bulunur (Campi, 2010, s. 143). Adı geçen bu önemli eseri dışında Bibliander 1542 yılında Türklere karşı *Ad nominis christiani socios consultatio, qua nam ratione Turcarum dira potentia repelli possit* adlı bir eser yazmıştır. Gregory J. Miller, Bibliander'in İslam'a karşı ilgi duymasının altında iki neden görür. Birincisi, Bibliander, Türklerin hem askeri hem de dini bakımdan gerçek bir tehdit oluşturduğunu ve bundan dolayı İslam hakkında sağlam bir bilgi donanımına sahip olmanın ona karşı en iyi silah olduğunu düşünüyordu. İkinci neden ise tıpkı Pierre le Vénérable gibi onun da misyonerlik kaygısı taşımasına dayanıyordu. Bibliander, tek Tanrı düşüncesinin kalıntısının İslam'da da yer aldığını ve bu dindeki meşru unsurun bir *preparation evangelii*'ye yani İncil'in Müslümanlar tarafından kabul edilir hale gelmesine zemin hazırladığını düşünüyordu. Dolayısıyla Kur'an'ı bilmek Müslümanlara Hıristiyanlığı kabul ettirebilmek için elzemdi (Miller, 2013, s. 242-243).

tamamen son verilmesiyle birlikte bu özdeşlik iyice pekişmiştir.⁵ Dikkat çeken diğer bir husus ise bu bölümde du Ryer'in verdiği bilgilerin doğruluğu ve bir önceki bölümün aksine herhangi olumsuz bir yorumda bulunmamasıdır. Üstelik burada du Ryer sadece tasviri yaklaşımla da yetinmeyerek hem fenomenolojik hem de karşılaştırmalı bir tavır sergiler. Du Ryer'in İslam'la ilgili bilgileri sadece kitabi düzeyde değildir. Mısır'da beş yıl kalarak burada Türkçe, Arapça ve Farsça öğrendikten sonra du Ryer belli bir müddet İstanbul'da yaşamıştır.⁶ İslam coğrafyasında bizzat bulunarak Müslümanları doğrudan gözlemlene imkânı elde eden du Ryer (du Ryer, 1634), aktardığı "Türklerin dini" hakkındaki özet bilgilerin doğruluğunu büyük ölçüde bu tecrübesine borçludur. Du Ryer, Müslümanların yıl boyunca kazandıklarının onda birini yılın ilk günü fakirlere vermek zorunda oldukları yönünde verdiği bilgide olduğu gibi cüzi hatalar yapmış olsa da bazı araştırmacıların savundukları gibi (Gerstenberg, 2012; Hamilton & Richard, 2004; Larzul, 2009) sünnet olmanın İslami bir "sakrament" olduğu ya da namazdan önce aldıkları abdestin günahlarını arındırdığına inanmalarını yanlış göstermeleri doğru değildi. Aslında bu bilgiler etnolojik açıdan

⁵ Michel Baudier'nin 1625 yılında yayımlanan *Histoire générale de la religion des Turcs* [Umumi Türk Din Tarihi] adlı eserinin kapak kısmında yer alan alt başlıktan ve başlığın etrafında yer alan gravürlerden hem daha çarpıcı olarak kitabın yedinci sayfasında bulunan resimden bu özdeşliğin oldukça somut bir örneği görülmektedir. Sayfanın yarısını kaplayan gravürde ince ve uzun suratlı başında Osmanlı sarığı taşıyan, ince ve uzun burunlu, ince kaşlı, burma bıyıklı, düzgün uzun sakalı ortadan ikiye ayrılmış klasik bir Türk tipi resmedilmektedir. Resmedilen karakter, üzerinde kaliteli kumaştan yapılmış bir iç gömlek ve üstünde de bir kaftan taşımaktadır. Resme ilk bakıldığında hiç tereddütsüz bunun bir Osmanlı padişahı olduğu izlenimi uyanmaktadır. Ancak resmin üzerindeki yazı bu izlenimi birden altüst etmektedir: "Mahomet prophete des turcs" [Türklerin peygamberi Muhammed]. Resmin altında ise yazarın bakış açısını ve önyargılarını açık ve net bir biçimde yansıtan bölüm başlığı yer almaktadır: "Türklerin, Berberilerin (Mores), Arapların, Farısların, Tatarların ve birkaç yerli halkların sahte peygamberi olan iğrenç sahtekâr Muhammed'in doğumu, hayatı ve ölümü" (Baudier, 1625, s. 7).

⁶ Bir zamanlar (1591-1605) Fransa'nın Türkiye büyükelçisi görevinde bulunmuş olan François Savary de Brèves'in (1560-162) himayesinde André du Ryer, tahminen 1616 yılında İskenderiye'deki Fransız konsolosluğu görevine tayin edildi. 1632 yılında Sultan 4. Murat tarafından içeriği bilinmeyen bir görevi yerine getirmek üzere elçi atanarak İstanbul'dan Paris'e gönderildi. İslam topraklarında geçirdiği süre zarfında elliye yakın elyazmasını ülkesine götürdü. Bunlar arasında sözlükler, tefsir kitapları ve Fars edebiyatına ait eserler bulunuyordu. Du Ryer aynı zamanda Avrupa'da neşredilen ilk Türkçe gramer kitaplarından birinin de müellifidir. 1630 yılında *Rudimenta grammatices linguae turcicae* başlığı ile yayımlanan bu eserde çok sayıda hata bulunmasına ve 1618 yılında Megister tarafından yayımlanan *Institutionum linguae turcicae*'den daha iyi olmamasına rağmen 1633'de ikinci baskısı yapılmıştır. Du Ryer, 1634 yılında İranlı şair Sadi'nin *Gülistan* adlı şiir kitabından seçtiği bölümleri Fransızcaya tercüme etmiştir: *Gulistan ou l'Empire des roses* (Beauvois, 1856; Derost, 1935).

doğrudur ve hatta bugün bile halk arasında bu şekilde inanılmaya devam etmektedir.

Du Ryer'in Kur'an tercümesinin hangi gayeyle yapıldığı konusunda farklı görüşler ileri sürülse de bir bütün olarak değerlendirildiğinde apolojetik bir amaç taşımadığı anlaşılmaktadır. Kettonlu Robert ya da Bibliander gibi araştırmacıların yaptıkları Kur'an tercümelemleri, İslam'a karşı bir silah olarak kullanılacak geniş bir metin yelpazesi arasında bir metin ya da Müslümanları Hıristiyanlaştırmak için misyonerlerin gayesine hizmet edecek bir araç olarak görülürken du Ryer, farklı bir perspektif ortaya koymuştur. Bu perspektifi belirleyen önemli etkenlerden biri, du Ryer'in hedef okur kitlesi olmuştur. Önceki çeviriler, Hıristiyan din adamlarına ve genel olarak İslam'a apolojetik perspektiften yaklaşmak isteyen Hıristiyanlara yönelikken du Ryer'in çalışması Doğu'daki tüccarlara ve daha genel olarak Doğu'ya merak salan okumuş insanlara ve seyyahlara yöneliktir. Avrupa'da hâkim olan genel apolojetik tavırdan uzaklaşmak istese de du Ryer, İslam'ın Kilise ve iktidar tarafından bir sapkınlık olarak kabul edildiği bir çağda bu dinin kutsal kitabını sempatik ya da en azından objektif/bilimsel bir gayeyle tercüme etmesi ya da böyle bir şey yaptığını söylemesi oldukça zordu (Larzul, 2009, s. 149-150). Üstelik Türklerin Avrupa'nın bizzat varlığını tehdit eder hâle geldikleri bir zamanda "düşmanların" dinlerine hoşgörüle yaklaşmak akıl kârı değildi. Bu tarihsel şartlar altında du Ryer'in eserini Hıristiyanlığın savunması doğrultusunda kaleme aldığı izlenimini uyandırmak için gerekli ifadeleri kullanmış olması anlaşılabilir bir durumdur. Birçok yeni araştırma du Ryer'in İslam'a yönelik eleştirilerinin sıkı bir şekilde uygulanan sansürü aşmaya diğer bir ifadeyle İslam'a ve özellikle de Türklere olan sempatisini kamufle etmeye yönelik bir strateji olduğunu ortaya koymuştur (Carnoy, 1998; Hamilton & Richard, 2004; Gerstenberg, 2012; Elmarsafy, 2014).⁷

Hollandalı bilgin Adrien Reland'ın 1705 yılında yayımlanan *De religione Mohammedica* adlı eseri Fransızcaya *La religion des Mahométans* [Muhammedîlerin Dini] başlığıyla tercüme edilerek 1721 yılında yayımlanmıştır. Eserin önsözünde yazar, bütün dinlerin muhalifleri

⁷ 17. yüzyılın yarısında Fransa'da yayımlanan ya da satılan eserler üzerinde kontrol hakkı üstlenen üç önemli kurum vardı: Parlamento, çoğu zaman Sorbonne Teoloji Fakültesi üzerinden yetkisini kullanan Kilise ve Krallık. Bununla birlikte Kilise, Parlamento veya Krallığın seküler kolunun desteği olmadan sansürlerini uygulayamadı (Lambe, 1985). İlginç olan, 1678-1701 yılları arası, kral I. François ile başlayıp Fransız Devrimi ile sonlanan *Ancien Régime* devrinin şahit olduğu en katı sansür dönemi aynı zamanda Simon'un en önemli eserlerini kaleme aldığı döneme tekabül eder.

tarafından hor görüldüğüne, eşitsiz davranıldığına ve yanlış anlaşıldığına dikkat çekerek sözlerine başlar. Reland'a göre Hıristiyanlığın kurtuluş mesajı yüzyıllardır ortadayken ve hatta Asya, Afrika ve Avrupa kıtaları gibi bu dinin yayıldığı coğrafyalarda hızla yayılan bir dinin Hıristiyanların iddia ettikleri gibi herhangi bir hakikat taşımaması aklın kabul edebileceği bir şey değildir (Reland, 1721, s. cxxv). Eserin başında Amsterdam'da avukat olan kardeşi Pierre'e yazdığı mektupta Reland, şimdiye kadar kendilerine öğretildiği gibi İslam, bir sahtekârın icat ettiği bir din ise onca milletin saçma kabul edilen böyle bir dine nasıl kucak açtığını sorar. Müslümanlar akılsız ve ahmak mıdır? Bu dinin ortaya koyduğu medeniyet tam bunun aksini söylemektedir. Reland kitabı yazmadaki amacını şöyle dile getirir: “[...] samimiyetle itiraf etmeliyim ki İslam'ın (Mahométisme) rasyonel bir incelenmesinden sonra şimdiye kadar ona yapıştırılan suretten farklı bir yüz gördüm ve ona uygun düşen renklerle onu dünyaya tanıtmaya iştiağı doğdu içimde (Reland, 1721, s. vii).

Katolik-Protestan mücadelesi bağlamında yazılan bu kitabın fikrîsel arka planında Katoliklerin tıpkı İslam'ı anlayamadıkları ve ona önyargılarla yaklaşarak hakikatini kavrayamadıkları gibi Protestanlığa da aynı şekilde muamele ettikleri düşüncesi yer alır. Bu düşünce çerçevesinde İslam'ı kendi orijinal kaynaklarından hareketle objektif bir şekilde inceleme isteği ortaya konulmuştur.

Kendinden öncekilerden farklı davranarak hâkim anlayışın aksine bir tavır sergileyen ve doğal olarak üzerine büyük tepkiler çeken diğer bir yazar, aristokrat kökenli Henri de Boulainvilliers'dir. Yazar, 1730 yılında yayımlanan *La vie de Mahomed* adlı eserinde bir tarihçi olarak İslam hakkında Avrupalıların büyük bir cehalet içerisinde olduklarına dikkat çeker: “Muhammed'in tarihini o kadar az biliyorduk ki onun Türklerden başka takipçileri olduğundan haberimiz bile yoktu” (de Boulainvilliers , 1730, s. 245). Kitabında Hıristiyan okurların kendisi hakkında açıklamalar yapma mecburiyetinde hisseden de Boulainvilliers, öncelikle Hıristiyan olduğunu belirttikten sonra o güne dek Müslümanlara karşı dile getirilen eleştirilerin üzerine dayandığı iki düşünceye karşı olduğunu belirtir: 1) Müslümanların inandıkları ya da yaptıkları hiçbir mantıklı özellik olmadığı ve bunları kabul etmek için akılsız olmak gerektiği; 2) Muhammed o kadar büyük, o kadar barbar bir sahtekârdı ki hiç kimse onun aldatmasının farkına varmadı ya da varamadı (de Boulainvilliers , 1730, s. 247). De Boulainvilliers'nin bir tarihçi hassasiyetiyle doğru bilgi aktarma hassasiyetini ve objektiflik kaygısını –kendinden önce du Ryer'in de yaptığı gibi- Fransa'da Hz. Peygamber'in adının yaygın yazılış şekli olan “Mahomet”

yerine “Mahomed” ya da “Mohammed” telaffuzlarının daha doğru olduğuna işaret ederek bu yanlış düzeltilmesinden de anlamak mümkündür (de Boulainvilliers, 1730, s. 163).

De Boulainvilliers, İslam peygamberi konusuna oldukça yeni bir bakış açısı getirir. Ona Muhammed, Tanrı'nın yeryüzündeki muradını gerçekleştirmek için hizmetinde kullandığı vasıtalardan biridir. Birbirleriyle kavga eden ve husumetle yaklaşan Doğu Hıristiyanlarını helak etmek için, dinin hakiki özünü tahrif etmiş olan Romalıları ve Yunanlıları devirmek, hırslarından dolayı insanlara eziyet etmelerinden dolayı Persleri cezalandırmak ve son olarak da İslam peygamberi Tanrı tarafından “Tanrı'nın birliğini Hindistan'dan İspanya'ya kadar götürmesi ve kendinden başkasına yapılan her tür ibadeti ortadan kaldırması için seçilmiştir” (de Boulainvilliers, 1730, s. 165).

Paul T. Levin'in ifadesiyle de Boulainvilliers'nin *La Vie de Mahomed*'i İslam Peygamberi hakkında o güne dek bir Hıristiyan tarafından yazılmış en sempatik kitaplardan biriydi. Bundan dolayı da de Boulainvilliers'nin ölüm döşeginde İslam'ı seçtiği söylentileri yayılmıştır (Levin, 2011, s. 139). Bir eleştirmenine yönelik kaleme aldığı 1760 tarihli risalesinde Voltaire, de Boulainvilliers'nin “Fransız Muhammedî [Müslüman]” (Mahométan François), “Hıristiyanlık firarisi” (déserteur du Christianisme) şeklinde nitelendirilmesinin doğru olmadığını ifade eder ve efsaneye göre Romulus'un ardından tahta çıkan ikinci Roma Kralı Numa Pompilius ve Yunan mitolojisindeki kahramanlardan biri olan Thésée'ye atıfta bulunarak şu soruyu sorar: “Herkes bu kişiler hakkında iyi şeyler söylüyor; Muhammed hakkında herhangi bir bakımdan birazcık da olsa bu şekilde söz edilmesine neden razı değilsiniz? Thésée'yi methedenleri Pagan diye mi adlandırılıyorsunuz? Hayır. O hâlde Comte de Boulainvilliers'yi neden Müslüman [Mahométan] diye adlandırılıyorsunuz?” (Voltaire, 1760, s. 35). Bu savunmanın devamında Voltaire'in İslam diniyle ilgili verdiği bilgilerin ayrıntısı ve doğruluğu dikkat çeker. Voltaire'e göre kutsal “Koran veya Alcoran”ın tek doğru tercümesi George Sale'in yaptığı çeviridir (Voltaire, 1760, s. 8).⁸ Voltaire'in analizlerinden onun Kur'an'ı ciddi şekilde incelediği

⁸ George Sale (1697-1736), en eski Anglikan misyoner teşkilatı olan *Society for Promoting Christian Knowledge* (Hıristiyanî Bilgiyi Yayma Cemiyeti) mensubudur. Ancak din adamı olarak değil, hukukçu olarak eğitim gören ve yirmi beş yıl Arabistan'da ikamet ettiği rivayet edilen Sale'in Kur'an tercümesi, *The Koran, Commonly called the Alcoran of Mohammed* başlığıyla 1734 yılında Londra'da yayımlanmıştır. Voltaire, ilk baskısı 1764 yılında yapılan *Dictionnaire philosophique*'in sonraki baskıların eklediği “Alcoran” (Kur'an) maddesini Sale'in çevirisine dayanarak kaleme almıştır (Voltaire, 1789, s. 145 vd.). Çeviriye yazdığı önsözde Sale, kendinden önceki oryantalistlerin Hz. Muhammed ile

anlaşılır. Eleştirmenin Müslümanların içki içtiğine dair iddiası karşısında Voltaire, Kur'an'ın ikinci suresinden itibaren içki içmenin ve kumar oynamanın kesinlikle yasaklandığını hatırlattıktan sonra şöyle bir tavsiyede bulunur: “Konuşmadan önce Kur'an'ı daha iyi tanıyın” (Voltaire, 1760, s. 20). Bu risalede Voltaire'in İslam ve Hz. Peygamber hakkındaki görüşlerinde zamanla önemli değişimlerin meydana geldiğinin ipuçları da görülmektedir. Voltaire daha önce Hz. Peygamber'in “karanlık” bir hayat sürdürdüğüne inandığını ancak bu hususta yanılmış olduğunu açıkça itiraf eder (Voltaire, 1760, s. 11-12). Voltaire'in fikirlerindeki değişim, 1740 yılının sonuna doğru tamamladığı ve 1741'de Lille'deki bir tiyatrodaki sahnelenen *Mahomet*⁹ (Muhammed) adlı tiyatro oyunu (Maynard, 1867, s. 380-381) göz önünde bulundurulduğunda daha iyi anlaşılabilir. Voltaire'in bu eserde Avrupa'da yaygın olan sözde “sahte peygamber” imajını kullanarak İslam karşıtı bir söylemde bulunmasının sadece görünürde olduğu ve onun asıl amacının Katolik Kilisesinin fanatikliğini eleştirmek olduğu ifade edilmektedir (Hentsch, 1996, s. 144; Tolan, 2010, s. 241; van der Cruysse, 2005, s. 124). Aydınlanma çağındaki birçok düşünür ve yazarın İslam ve Osmanlı İmparatorluğu hakkında yazdıklarının sadece bir betimlemeden ibaret olmadığı düşünüldüğünde Voltaire'in gerçek düşüncelerini tespit etmenin zorluğu daha iyi anlaşılabilir. O hâlde neden Voltaire gibi lafını esirgemeyen keskin zekâlı ve sivri dilli bir düşünür zihnindekileri açıkça ifade etmekten çekinmiştir? Rebecca Joubin'e göre felsefeciler, dini doktrinle uyumlu olmadığı düşünülen herhangi bir entelektüel çalışmanın, genellikle sansür ve baskıyla sonuçlanan şüphe ve hor görüldüğü bir dönemde şok edici fikirlerini ortaya koymak için mücadele etmişlerdir. Bu ideolojik şüphe iklimi nedeniyle, düşünürler Hıristiyan doktrinlerini eleştirirken doğrudan düşüncelerini dillendirmek yerine çapraz referans verme, ima, kinaye, hiciv vs. gibi edebi teknikleri kullanmak zorunda kalmışlardır (Joubin, 2000, s. 197). Doğru motifinin kullanımı da bu ağır sansür baskısından kurtulmanın bir yolu olarak ortaya çıkmıştır. Bu görüşe göre Voltaire'in Muhammed figürünü bir hoşgörüsüzlük ve samimiyetsizlik timsali, düşmanın sembolü hâline getirerek örtük biçimde Kilise'yi hedef alması sonradan anlaşılabilir da eserin sahnelendiği andaki seyircilerin veya

ilgili görüşlerini “kültürel despotizm”e hizmet ettiği gerekçesiyle eleştirmiş ve Hz. Peygamber'in Arapları cehaletten kurtaran büyük bir lider olduğunu ifade eder (Grafton, 2018, s. 405). İlginç olan husus, de Boulainvilliers gibi Sale'in bazılarınca gizlice Müslüman olduğu şeklinde suçlanmasıdır (Bennett, 2008, s. 134).

⁹ Bu tiyatro oyunu 1741 yılında yapılan baskısındaki başlığı *Mahomet, Tragédie* [Muhammed, Trajedi] iken sonraki baskılarda *Le fanatisme, ou Mahomet le prophète* [Fanatizm, Yahut Muhammed Peygamber] şeklinde genişletilmiştir.

okurların zihninde bu sembolik anlamın öncelikle canlandığını söylemek zordur.¹⁰ Nihayetinde Voltaire'in İslam karşıtı retoriğinin araçsal düzeyde olduğu kabul edilse bile o, kendi amacı doğrultusunda tarihsel bir şahsiyeti tarihsel gerçekliğinden koparıp bir araç hâline getirerek olumsuz bir imajın oluşmasına ya da en azından pekişmesine katkıda bulunmuştur.

Voltaire'in bu tarafgir tutumunda zamanla gerçekleşen değişimin, düşüncelerini besleyen yazarlara ve eserlere verdiği değerdeki değişimle paralellik arz etmesi dikkat çeken diğer bir husustur. Voltaire, *Mahomet* trajedisiyle ilgili Prusya kralı II. Frederick'e yazdığı mektupta Henri de Boulainvilliers ve George Sale'in eserlerini sempatik bir İslam peygamberi portresi çizdikleri gerekçesiyle reddeder (Voltaire, 1825, s. 17). Yukarıda ifade edildiği üzere aradan yaklaşık yirmi yıl sonra kaleme aldığı eserinde Voltaire tam tersi bir duruş sergiler. Zamanla düşman, İslam olmaktan çıkar ve doğrudan Hıristiyanlık hâline gelir. 11 Ekim 1765 tarihinde Marquis d'Argence de Dirac'a yazdığı mektupta Hıristiyanlığı "şimdiye kadar insanlığı sersemleten ve yeryüzünü üzüntüye boğan en rezil hurafe" (Voltaire, *Oeuvres complètes avec des notes*, 1846, s. 421) şeklinde nitelendirirken Prusya kralı II. Frederick'e yazdığı 5 Ocak 1767 tarihli mektupta ise Hıristiyanlığı dinler arasında "hiç kuşkusuz dünyaya musallat olan en saçma, en absürt" (Voltaire, 1785, s. 357) olanı olarak dile getirir.

Voltaire'in İslam ve Hz. Peygamberle ilgili görüşlerindeki değişikliğin bilgi kaynağı olarak esas aldığı yazarlara gösterdiği itibardaki değişikliklerle paralellik arz etmektedir. Yukarıdaki örneklerde açıkça görüldüğü gibi Voltaire, Henri de Boulainvilliers ya da George Sale'in eserlerini değerli bulmazken daha sonra Sale'in Kur'an tercümesini esas almış ve de Boulainvilliers'yi eleştirenlere karşı savunur hâle gelmiştir. Mahomet oyununu yazarken Voltaire'in temel referanslarından biri, Protestan bir

¹⁰ 9 Ağustos 1742 tarihinde Voltaire'in yazdığı bu oyun (*Mahomet*) ilk kez Paris'teki bir tiyatrodan canlandırılmış ve üçüncü temsilden sonra da yasaklanmıştır. 17 Ağustos 1745 tarihinde Voltaire, oyunun bir nüshasını kendisine ithaf ettiği papa XIV. Benoit'ya göndermiştir (Lepan, 1825, s. 2-3). Aslı İtalyanca yazılmış olan mektup şöyle başlar: "Faziletin en aciz fakat en büyük hayranlarından birinin hakiki dinin reisinin sahte ve barbar bir dinin kurucusuna karşı bir yazı adama serbestiyetini Hazretiniz bana mazur görsün. Sahte bir peygamberin acımasızlığının ve yanlışlarının hicvini en uygun şekilde, barış ve hakikat Tanrı'sının naibi ve mukallidinden başka kime tevcih edebilirdim?" (Voltaire, 1825, s. 9). Papa, 19 Eylül 1745 tarihli mektupta yazdığı cevabında "bu takdir-i şayan trajediyi" büyük bir zevkle okuduğunu bildirmektedir (Benoit XIV, 1825, s. 10). Dolayısıyla Hıristiyanlık karşıtı bir eser olsaydı Papa bu oyunu onaylar mıydı? Ya da Papa bu eserdeki Katolikliğe yönelik kamufla edilmiş eleştirileri göremeyecek kadar basiretsiz miydi? Ya da Voltaire, subliminal mesajlarını fark ettirmeden formüle edecek kadar kurnaz ve zeki miydi?

pastörün çocuğu olarak dünyaya geldikten sonra Katolikliğe dönen ve kısa bir süre sonra da tekrar Kalvinizmi seçen Aydınlanma çağının önde gelen isimlerinden biri olan Pierre Bayle'in (1647-1706) 1697 yılında yayımlanan *Dictionnaire historique et critique* [Tarihsel ve Eleştirel Sözlük] adlı eseri olmuştur (Levin, 2011, s. 140). Kendinden önce yazılan sözlüklerdeki yanlışları düzeltmek amacıyla kaleme aldığı bu sözlükte yazılan her bir maddeyle ilgili sayfa kenarlarında verilen dipnotlar ve metin altında yapılan uzunca açıklamalar Bayle'in doğru bilgi verme ve objektiflik gibi bilimsel kaygılarını yansıtsa da özellikle "Mahomet" maddesinde durumun tam böyle olmadığı görülür. Hz. Muhammed'in peygamberliğine dair farklı görüşleri bildirdikten sonra Bayle kendi kanaatini dile getirir: "... yaygın şekilde yapıldığı gibi Muhammed'in bir sahtekâr olduğuna daha çok inanıyorum" (Bayle, 1697, s. 473). Bayle'a göre Peygamber, dini kendi kişisel çıkarları için kullanarak insanlara gerçek dışı şeyler anlatmış ve böylece onları kandırmıştır.

Bayle'in bir taraftan İslam ve Hz. Peygamber ile ilgili bilgileri septik ve rasyonel bir değerlendirmeye tabi tutarak yanlış bilgileri düzeltme iddiasında bulunurken diğer taraftan makale boyunca sözde "sahte peygamber", "sahtekâr" ifadelerinden bir türlü vazgeçmeyerek yüzyıllar boyunca Avrupa'da devam eden peygamber karşıtı retoriği benimsediği görülür. *Sözlük*'ünün sonraki baskısında "Mahomet" maddesinin sonuna yaptığı ilavede bu kanaatini destekleyen şu tavsiyede bulunur: "Bu sahte peygamberin eylemlerinin ve maceralarının kronolojik devamını isteyen kişinin Prideaux'nun eserini okuması yeterlidir. Bu kitap, Bayle'in sözlüğünün ilk baskısından sonra İngilizceden Fransızcaya tercüme edildi. Onda birçok şey yanında Muhammed'in bir sahtekâr olduğu ve sahtekârlığını tamahkârlığının hizmetine sunduğunu görür" (Bayle, 1820, s. 56). Bayle'in tavsiyede bulunduğu bu kitap, İngiliz din adamı ve oryantalist Humphrey Prideaux'nun (1648-1724) İngilizcesi 1697 yılında yayımlandıktan hemen bir yıl sonra Fransızcası satışa sunulmuştur. Kitabın başlığı bile yazarın amacı ve niyeti hakkında yeterince bilgi vermektedir: *The True Nature of Imposture Fully Display'd in the Life of Mahomet* [Muhammed'in Hayatında Bütünüyle Görünen Sahtekârlığın Gerçek Mahiyeti]. Kitabın Amsterdam'da 1698 yılında basılan Fransızca çevirisinin ilk baskısının başlığı şöyledir: *La vie de Mahomet, où l'on découvre amplement la verité de l'imposture* [İçerisinde Sahtekârlığın Gerçekliği Rahatlıkla Keşfedildiği Muhammed'in Hayatı]. Bir yıl sonra Paris'te yapılan baskıda başlıkta hafif bir değişiklik yapılmıştır: *La vie de l'imposteur Mahomet. Recueillie des auteurs arabes, persans, hébreux, caldaiques, grecs & latins* [Sahtekâr Muhammed'in Hayatı. Arap, Fars, İbrani,

Keldani, Yunan ve Latin Yazarlardan Derlenmiştir]. Bu baskının sonunda bahsedilen yazarların yaşadıkları dönem ve eserleri hakkında bilgiler içeren bir bölüm ilave edilmiştir (s. 265-320).

Bu iki Fransızca baskıda da eserin İngilizce aslında yer alan şu ikinci bölüme yer verilmemiştir: *A Discourse annex'd, for the Vindicating of Christianity from this Charge; Offered to the Consideration of the Deists of the present Age* [Hıristiyanlığın bu Suçlamadan Temize Çıkarılması İçin Çağın Deistlerinin Takdirine Sunulan İlave Bir Nutuk]. Bu bölümle Prideaux, Hıristiyanlığın bir sahtekârlık olduğunu savunan Deistlere “gerçek” bir sahtekârlığın nasıl olduğunu göstererek onların görüşlerini çürütmeyi amaçlamıştır (Prideaux, 1698, s. ii). Prideaux'nun Hz. Peygamber'i bir sahtekâr şeklinde betimlemesi, bir taraftan İslam'ın hakikat iddiasını yıkmaya yönelikken diğer taraftan bütün vahye dayalı dinleri birer sahtekârlık olarak gören Deistlere Hıristiyanlığın İslam'dan farklı olduğunu ispatlayarak onların Hıristiyanlık karşıtı görüşlerine karşı bir silah biçiminde kullanılmıştır.

Madem bir sahtekârlık üzerine inşa edilmiş ve hiçbir hakikate sahip değilse bir dini düşünce bu kadar geniş bir coğrafyada yayılarak milyonlarca insanı peşinden nasıl sürükleyebilmiştir? Madem hiçbir gerçekliği yoksa bu kadar çok sayıda insan neden böyle bir dini kabul etmiştir? Prideaux gibi Bayle'in bu sorulara aynı cevabı sundukları görülür: Muhammed dinini silah zoruyla kabul ettirmiştir (Bayle, 1697, s. 470, 475; Bayle, 1820, s. 54, 55). Bayle, Müslümanların “diğer dinleri çökertmek için şiddet kullanmak zorunda olmalarını” (Bayle, 1697, s. 483) bir iman ilkesi oluşuna bağladıktan sonra eleştiri oklarını Hıristiyanlığa yöneltmekte ve Hıristiyanların vaaz ve eğitim yoluyla “barışçıl” bir biçimde dinleri yaymakla emrolunmalarına rağmen “eskiden beri kendi dinlerinden olmayanları demir ve ateşle yok ettikleri”ni (Bayle, 1697, s. 483) de hatırlatır. Bu hatırlatma ve olgusal gerçeklikler rasyonel ve eleştirel yaklaşımı ön planda tutan Bayle'i bir çıkmaza sürükler.

“Mahomet” maddesinden Bayle'in kafa karışıklığı -ya da kafa karışıklığı yaratmak istediği- bariz bir şekilde görülür. Zira bu madde okunurken Bayle bir taraftan yukarıda zikredilen eleştirileri sıralarken diğer taraftan İslam'ın yayıldığı coğrafyalarda bu din müntesiplerinin bir hoşgörü iklimi oluşturarak farklı din ve mezhebe mensup toplulukları asırlar boyunca barış ve huzur içerisinde yaşattığını itiraf etmek zorunda kalır. Ortodoks (Grek) kiliselerin, patrikleriyle, metropolitleriyle, sinodlarıyla, kilise ve rahipleriyle, kısaca bütün kurumlarıyla Müslümanların hâkim oldukları

bütün çağlarda ve topraklarda varlıklarını sürdürdüklerini teslim ettikten sonra şu tarihsel gerçeği itiraf etmek zorunda kalır: “Sarazenlerin [Arapların] ve Türklerin yerine Batılı Hıristiyanlar Asya’ya hâkim olmuş olsaydı Grek kiliselerinden eser kalmayacağından ve bu Kâfirlerin (Infidèles) Hıristiyanlığa müsamaha gösterdikleri gibi Müslümanlığa müsamaha göstermeyeceklerinden emin olabiliriz” (Bayle, 1697, s. 483). Paragrafın devamında Bayle’in sanki söylemek istediklerini tepki çekmeden ifade etmeye uygun bir ortam hazırladığı izlenimi uyanır. En nihayetinde Bayle asıl maksadına gelir ve Katoliklerin Protestanlara karşı işledikleri cinayetleri hatırlatarak gerçek şiddetin, kan dökücülüğün ve zulmün Papa taraftarları tarafından gerçekleştirildiğinin altını çizer: “Papa taraftarlığı (Papisme) Yamyamların gaddarlığını aşmıştır” (Bayle, 1697, s. 484).

Sözlük’ün ilaveli baskısında “Mahomet” maddesinin metin kısmı Richard Simon’a bir atıfla sona erer: “İslam’ın (mahométisme) iğrençliğini hafifletmeye yönelik yayımladığı bazı şeylerden dolayı M. Simon kınanmıştır. *Histoire critique de la Créance et des Coutumes des Nations du Levant* adlı eserinin son bölümüne bakın. Fakat esasında o, haklıysa methedilmesi gerekir zira gerçekte olduğundan daha karanlık ve daha menfur biçimde betimleyerek kötülük nefretini kışkırtmamak gerekir” (Bayle, 1820, s. 57).¹¹

B. Simon’un İslam Tasviri

17. yüzyıl Avrupa’sındaki dini alandaki entelektüel faaliyetin bağlamını Katoliklerle Protestanlar arasındaki savaşlar oluşturur. 16. yüzyıla kadar bir bütün olan Batı Hıristiyanlığı kendini öteki olarak tanımladığı ve düşman olarak gördüğü İslam karşısında hak din olarak tanımlarken Protestan grupların ortaya çıkmasıyla birlikte durum oldukça karmaşık hâle gelmiştir. Bundan böyle heretikler ve kâfirler, Arapların ya da Türklerin mensup oldukları dinin müntesiplerinden ibaret değildi. Aynı toprakları, aynı dili ve bir zamanlar da aynı dini paylaşan insanlar birdenbire birbirlerine düşman olmuşlar ve birbirlerinin kanlarını acımasızca döker hâle gelmişlerdi. 1204 yılında gerçekleşen hadisenin bir gün Avrupalı Hıristiyanların kendi başlarına da geleceğini kimse tahmin edemezdi. Kudüs’ü Müslümanların elinden almak üzere Papa III. İnnocent’in çağrısıyla harekete geçen 4. Haçlı seferi için yola çıkan Katolik Latinler ve Venedikliler, Kudüs yerine İstanbul’a yönelerek Avrupa’nın o zamanki en büyük şehrini

¹¹ “Mahomet” maddesini İslam’ı kötülükle özdeşleştirerek bitiren Bayle’in İslam’la ilgili oluşturduğu muğlak imaj etkisini hâlâ sürdürmektedir. Örneğin Müslümanların müsamahakâr tutumlarını olumlu şekilde takdim etmesinden hareketle John Marshall, Bayle’in Müslümanların inançlarına ilişkin olumlu bir resim sunduğunu savunmaktadır (Marshall, 2006, s. 613).

ele geçirdiler. 12 Nisan 1204'te İstanbul'a ya da o zamanki adıyla Konstantinopolis'e giren Latinler/Katolikler, şehri tam üç gün boyunca yağmaladılar. İlk üç günde sayısız kadına tecavüz edilirken, erkekler öldürülmüş yahut köle edilmiş, çok sayıda insan, pazarlarda satılmıştı.

Haçlılar, Ortodoks Greklere duydukları nefretle, onların kutsal varlıklarına da şiddetle saldırmışlardır. Hıristiyan âleminin en görkemli kilisesi olan Aya Sofya talan edilmiş, gümüş ikonostazlar, ikonlar ve kutsal kitaplar parçalanmıştır. Ortodoks âleminin en kutsal mabedine yapılan bu saygısızlıklarla da yetinmeyen fanatik Haçlı askerleri Patriğin tahtına oturup şarkılar söyleyen hafif meşrep kadının söylediği şarkıları dinleyerek kilisenin kutsal kâselerinden şaraplarını keyifle yudumlamışlardır.

Avrupa Hıristiyanları Katolikler ile Ortodokslar arasında yüzyıllar boyunca oluşan yabancılaşma İstanbul'un Latinler tarafından ele geçirilişine eşlik eden bu korkunç katliamlarla sonuçlanmıştır. Bu elim tecrübeden sonra Grekler, kenti Latin Hristiyanlar değil de Türkler ele geçirselerdi bu kadar zalim olmazlardı şeklinde düşünmüşlerdir (Vryonis, 1967, s. 152). Nitekim iki buçuk yüzyıl sonra Fatih Sultan Mehmet tarafından gerçekleştirilen fetih, Rumların/Ortodoksların bu kanaatinin haklı olduğunu göstermiştir.

Batı Avrupalıların birbirlerine uyguladıkları müsamahasızlık ve şiddetten oluşan ortamın neden olduğu bu gergin atmosferde din hakkında yazılan şeylerin mahiyetini belirleyen diğer unsurlar arasında Amerikalı yerlilerin dinleriyle ilgili verilerin artışı, klasik dillerin öğretiminin kurumsallaşmasıyla uzman kadrolar sayesinde yeni açılımların gerçekleşmesi ve İslam hakkında yüzyıllardır oluşmuş olan imajın dinin kaynağına ilişkin orijinal kaynakların çevirisi ve İslam coğrafyasında doğrudan gözlem yapan seyyah ve araştırmacıların aktardıkları bilgilerin git gide artmasıyla bu dinin yeniden bir değerlendirilmeye tabi tutulması ihtiyacının hissedilmesi sayılabilir.

Makalenin giriş bölümünde Richard Simon'un Kitab-ı Mukaddes ile ilgili çalışmalarının başlıklarına bakıldığında bunların bir kavram etrafında birleştikleri görülür: eleştiri (critique). Bu tavır aslında Simon'un bir Katolik din adamı olmasına rağmen alışlagelmişin dışındaki bir perspektiften olaylara bakışı ve sorgulayıcı zihin yapısı hakkında önemli ipucu verir. Bu ezber bozan yaklaşımı Simon'un daha önce de belirttiği üzere sürekli baskılara ve eleştirilere maruz kalmasına neden olmuştur. Başta Kitab-ı Mukaddes eleştirisi hakkında yazdıkları olmak üzere İslam'ı ele alış tarzı da Simon'u eleştirilerin hedefi hâline getirmiştir. Ancak Simon ile ilgili en dikkat çekici hususlardan biri Voltaire ya da Bayle gibi "kamufraj" stratejisine

başvurmadan düşüncelerini doğrudan ifade etmiş olması ve doğru bilgiyi çekinmeden aktarma çabasıdır.

Simon'a göre eleştirideki amaç birilerinin görüşlerini çökertmek, itibarsızlaştırmak ya da daha kötüsü bir fikre ya da birilerine hakaret etmek değil, hakikati/gerçeği bulmaktır. Bunun için de eleştiri işiyle uğrayan kişi önyargılarından sıyrılmış, tarafsız, bilgili, araştırdığı konuya karşı sempatik olmalıdır. Yeni Ahit metninin eleştirisiyle ilgili kitabının önsözünde Simon yaklaşımını şöyle dile getirir: “Kitabımın bütününde hiçbir üstada bağlı kalmaksızın sadece hakikatin tarafını tutmayı amaç edindim” (Simon, 1689).

Simon'un bu yaklaşımı İslam'ı ele alırken de görülür. Simon her ne kadar İslam hakkında doğrudan bir eser yazmamışsa da yukarıda belirtildiği üzere Cizvit rahip Jerôme Dandini'nin tercümesini yaptığı eserindeki eksiklikleri ve yanlışları düzeltmek üzere eklediği bölümde, Edward Brerewood'un eserine yaptığı ilavelerin dördüncü bölümünde ve *Histoire critique de la Créance et des Coutumes des Nations du Levant* adlı eserinin on beşinci bölümünde İslam dininden bahsetmektedir.

Cizvit rahip Jerôme Dandini ya İtalyanca orijinaliyle Girolamo Dandini (1554–1634), Papa VIII. Clement tarafından 1596 yılında Lübnan Dağı'ndaki Marunilere elçi olarak gönderilmiştir. Papanın hayır duasını iletmek ve bilgi toplamak üzere Lübnan'a giden Dandini, Ortadoğu'da Roma Katolik Kilisesi'ne bağlı en önemli topluluk olan Maruniler arasında üç ay kalarak onların talep ve şikâyetlerini dinlemiştir. Maruni liderleri bir araya getiren büyük bir toplantı düzenleyen Dandini, bunları Roma Katolik Kilisesi'nin pratiklerine daha fazla riayet etmeye ikna etmiş, itikadi ve ameli farklılıkların ortadan kalkması için Roma'da yeni açılan Maruni kolejde genç rahiplerin eğitim görmelerini teşvik etmiştir (Westwater, 2017, s. 756). Lübnan'daki misyonunu tamamladıktan sonra Dandini Kudüs'ü ziyaret ettikten sonra Roma'ya dönmüştür. Memleketine dönüşünde gözlemlerini ve izlenimlerini kaleme aldığı *Missione apostolica al patriarca e maroniti del Monte Libano del p. Girolamo Dandini da Cesena della Compagnia di Gesù e sua pellegrinazione a Gerusalemme* [Cesenalı Peder Girolamo Dandini Tarafından Lübnan Dağı Patriği ve Marunilere Yönelik Gerçekleştirilen Apostolik Misyon ve Kudüs Haccı] adlı eseri ölümünden yaklaşık yirmi yıl sonra ailesi tarafından yayımlanmıştır.

Bu eserin 6–14 bölümlerinde Dandini, Müslümanlarla ilgili bilgiler verir. 11. bölüm “Türklerin İnançları”, 12. bölüm “Onların Cimrilikleri ve Kirlilikleri”, 13. bölüm “Bayramları” ve 14. bölüm de “Diğer Örf ve Adetleri” ile ilgilidir. Dandini, Türklerin yaşam tarzlarıyla ilgili verdiği bilgiler söz

konusu olduğunda objektif ve tarafsız kalarak neredeyse antropolojik bir bakış açısı sunarken, dini konularda çok olumsuz bir önyargı sergilemektedir. Örneğin Lefkoşa'da (eski adıyla Nicosia) gördüklerini anlatırken bu şehri yirmi yedi yıl önce Türklerin zor kullanarak ele geçirdiklerini bunun da Rumların/Greklerin günahlarından ve ayrılıklarından dolayı Tanrının bir cezası olduğunu belirtir ve şu görüşü dile getirir: "Eskiden burada büyük bir huşuyla İsa Adı tazim ediliyordu ama artık Hıristiyanların büyük üzüntüsüne rağmen sahte peygamber Muhammed'i zikreden alçak sesler duyuluyor sadece" (Dandini, 1675, s. 24). Dandini'nin Türkler hakkında anlattıkları birçok şey, sadece yanlış bilgiden ibaret değil açıkça iftira ve yalanlardan oluşmaktadır. Örneğin şu ifadede olduğu gibi: "Bu kaba millet bu kadar kadınla da yetinmez... İki, üç ve hatta daha çok sayıda genç oğlanları vardır; Sultanın da kadınlar dışında sarayında bir tane vardır... Bizim gençlerimizin Avrupa'da kadınlara karşı duydukları tutkunun aynısını bunlar [Türkler] genç oğlanlara karşı duyarlar" (Dandini, 1675, s. 63).

Dandini'nin bu eserinin devamına eklediği bölümde Simon, yazarın "bu seyahatnamenin yazarının Türkler hakkında naklettiklerinde pek doğru olmadığı"nın (Simon, 1685, s. 209) farkında olarak İslam ve Türkler hakkında anlattığı yanlışları da düzeltmeye çalışır. Simon, başka milletlerin dinleri hakkında bilgi aktaranların neredeyse tamamının yaptıkları yanlışları aşırı genellemeden oluşan yanlış bir metoda dayanmalarına bağlar. Oysa doğru yaklaşım, bir yerde görülen, ya da bir veya birkaç kişinin şahsi görüş ve inanışlarını bütün bir milletin tamamına teşmil etmemek gerekir (Simon, 1685, s. 214). Gerçekleri doğru görmeyi engelleyen diğer önemli handikap ise peşin hükümlüktür. Doğruları perdeleyen önyargılar Dandini'nin eserinde bol miktarda görülebilir. Simon'un girişimi, deforme olmuş ya da en kötü ihtimalde kurgulanmış bilgileri tarihsel gerçeklikle yüzleştiren doğruları gün yüzüne çıkarmaktır. Dandini'nin iddia ettiği gibi Türklerin Doğudaki bütün kiliselerin çanlarını eriterek top yaptıklarının mantıklı olmadığını belirtmesi, Simon'un bu tashih projesinin örneklerinden sadece bir tanesidir. Simon'a göre Dandini'nin söyledikleri doğru olamaz çünkü metal top yamaya uygun değildir. Saat olmadığı için her saat başı minarelerin başına bir kişinin çıkıp vakti sesleriyle duyurdukları da doğru değildir. Dandini'nin bu yanlışlarına dikkat çektikten sonra Simon, ezanın Arapça okunuşunu Latin harfleriyle aktararak her bir cümlenin ne anlama geldiğini anlatır. Günde beş vakit namaz olduğuna ve bunun dışında teheccüd namazını kastederek sabah namazından önce bir namaz kılındığını, bir de Cuma günleri olmak üzere hafta bir namaz daha bulunduğunu dile getirir. Ezan cümlelerinin her birinin üçer defa tekrar edildiği ya da Cuma namazının

saat dokuzda kılındığı veyahut bu namaza sadece cami görevlilerinin ya da birkaç dindarın katıldığı yönündeki yanlış bilgiler Simon'un doğrudan gözlem yapmamasından kaynaklanmıştır. Zira bu bilgileri aktardıktan sonra Dandini'nin aktardığı Arapça ifadelerin transkripsiyonundaki yanlışlarını düzeltmede gösterdiği hassasiyetten Simon'un doğru bilgi aktarma konusuna verdiği önem görülür.

Cizvit rahip Dandini'nin keyfiliklerini gösteren bir başka örnek Müslümanların domuz eti yememesiyle ilgilidir. Dandini'nin bu konuda uydurduğu hikâye (un conte fait à plaisir) (Simon, 1685, s. 227) şöyledir: "Muhammed'in onlara [Müslümanlara] domuz etini yasaklamasının nedeni şudur: Musa'nın yaptığı mucizeye benzer bir mucize yapmak ve böylece büyük bir Peygamber olduğunu göstermek için toprağın altına su dolu birkaç testi gömmüştü. Toprağın altını deşeyen bu hayvan sırrı keşfetti". Hemen devamında ise içki yasağının sözde gerekçesi belirtilir: "Şaraba gelince, birkaç askerle birlikte bir köye girince kendilerine içki ısmarlaması için ona baskı yaptılar ve sarhoş olduktan sonra da bu yerdeki kadınlara sahip olmak için baskı yaptılar ve reddettiği için onun ırzına geçtiler [ils abuserent de luy]. O, bu iki kazadan etkilendiği için Müritlerine domuz ve şarabı yasakladı" (Dandini, 1685, s. 53). Simon ise domuz eti yeme yasağını bambaşka bir gerekçeye dayandırmaktadır. Simon'a göre "Muhammed'in domuz eti yemeyi yasaklamasındaki tek amacı Yahudileri kendi dininden uzaklaştırmamaktı. Bundan dolayı yarı-Yahudi [demi-Juifs] olan Müslümanlar [Mahommetans] iğrenç kabul ettikleri başka birkaç hayvanın etini yememeye dikkat ederler" (Simon, 1685, s. 226-227).

İslam coğrafyasında bizzat bulunmayan Simon, İslam ve Türklerle ilgili bilgileri nereden almıştır? Dandini'nin eserine yaptığı ek bölümde birkaç eserden söz etse de Simon'un çok sayıda seyahatname okuduğu anlaşılmaktadır. Simon'un adını zikrettiği eserler arasında sadece "Histoire Turque" şeklinde geçen ve yazarını tespit edemediğimiz bir kitap yer almaktadır. İngiliz diplomat ve tarihçi Paul Rycaut'nun (1629-1700), 1665 yılında yayımlanan *The Present State of the Ottoman Empire* [Osmanlı İmparatorluğunun Mevcut Hâli] adlı eserinin Briot tarafından Fransızcaya tercüme edilerek *Histoire de l'état présent de l'Empire ottoman* başlığı ile yayımlanan kitaptan da söz eden Simon'a göre bu kitabın birçok yerinde verilen bilgiler doğru değildir. Pietro della Valle'nin (1586-1652) seyahatnamelerini okuyan Simon'un sözünü ettiği diğer kaynaklar arasında Roma'daki Maruni kolejinde eğitim göre Abraham Ecchellensis'in (1605-1664) (İbrahim el-Hakilânî) 1660'ta yayımlanan *De origine nominis papae* [Papa Adının Kökenine Dair] adlı eseri ile Edward Pococke'un (1604-1691),

Bar-Hebraeus'un (Abulfaragius, Abu-l Farac veya Ebü'l Ferec İbnu'l İbrî) *Muhtasar fi'd-Duvel* adlı eserini özetleyerek yazdığı *Specimen Historiae Arabum* adlı eserine atıfta bulunur. Simon, başka Müslüman âlimlerin kitaplarından da faydalandığını belirtir ama isim olarak sadece "Mahammed ben Pir Ali"nin Türkçe yazılmış *İlmihal*'inden (Catéchisme) Allah'ın sıfatlarına dair yarım sayfalık bir çeviri sunar. Söz konusu bu Türk (Müslüman) yazar, büyük bir ihtimalle İmam Birgivi, asıl adıyla Takiud-Din Muhammed İbn Ali (1523-1573) olmalıdır. Ancak Birgivi'nin hangi eserinden alıntı yapıldığı hakkında başka herhangi bir ipucu yoktur. Bütün bu kaynaklara ilaveten Simon, "Muhammedun Rasulullah" lafzının içerisinde kalın karakterle yazılı olan eski tarihli bir Kur'an nüshasına sahip olduğunu belirtir (Simon, 1685, s. 231, 233). Bu kaynaklardan hareketle hem Dandini'nin yanlışlarını düzeltmek hem de İslam hakkında doğru bir imaj oluşturmak isteyen Simon'un yine de bazı konularda eksik bilgiye sahip olduğu görülür. Örneğin Dandini'nin içki yasağı hakkında uydurduğu hikâyeyi tashih ederken Simon, içkinin katı bir şekilde yasaklanmadığını ve söz konusu olan şeyin, bir yasaktan ziyade bir tavsiye (plûtôt un conseil qu'un precepte) olduğunu ifade eder (Simon, 1685, s. 227). Bu örnekten Simon'un Kur'an'ı en azından tamamıyla okumadığı anlaşılmaktadır. Simon'un İslam hakkında verdiği yanlış bilgilerden biri de Kâbe ile ilgilidir. Bu yanlışın bir kıyas-ı maal fâriktan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. İslam'ı Yahudilik üzerinden anlamaya çalışan Simon her konuda benzerlikler bulmaya çalışmış ve bu da bazen onu bu iki din arasındaki farkları görmesine engel olmuştur. Simon'a göre "eskiden Kutsal toprak ve Kudüs Yahudiler için ne idiye Mekke de Türkler için odur" (Simon, 1685, s. 218). Yahudilerin Kudüs'e Fısh bayramını kutlamak için gittikleri gibi Türklerin/Müslümanların da Mekke'ye gittiklerini ve dolayısıyla da bayramlar bayramını kutlamış olduğunu ifade eder. Bu analizini Simon, Arapçadaki "hacı" kelimesini İbranicede bayram kutlamak anlamına gelen "hagag" kelimesinin karşılaştırmasına dayandırır. Simon'un bu filolojik tahlilleri kabul edilebilirken daha sonra işlevsel açıdan haccın sonunda Mekke'de kesilen kurbanları Kudüs Mabedi'nde Yahudilerin kesmiş oldukları yakmalık kurbanla karşılaştırması onu açık bir hataya sürüklemiştir: "Yahudilere sadece Kudüs'te kurban sunmaya izin verildiği gibi Türklerin Tanrı'ya kurban sundukları tek yer burasıdır" (Simon, 1685, s. 219).

Dandini'nin çevirisine eklediği bölümün yazılışından dokuz sene sonra yayımlanan *Histoire critique de la créance et des coutumes des nations du Levant* adlı eserin İslam ile ilgili on beşinci bölümünü yazarken H. 929/M.

1522 tarihinde doğan bir Müslüman âlimin eserinden faydalanmıştır (Simon, 1684, s. 180). Ne yazarın adı ne de hangi eserin söz konusu olduğu hakkında bilgi verilmemiş, araştırmacılar tarafından da bu kaynağını tespit etmek mümkün olmamıştır (Bevilacqua, 2018, s. 252, dip. 27). Bu eserde Simon'un İslam hakkında aktardığı bilgilerinin isabetliliğinden ve sistematikliğinden hareketle onun okumalarının devam ettiği ve kafasındaki İslam imajının daha da netleştiği hissedilmektedir. Ancak burada da bazı hataların yapıldığı görülür. Örneğin Cebrail vasıtasıyla yirmi üç yıllık süre zarfında Allah tarafından Hz. Peygambere birtakım “yazı defterleri” (cahiers d'écriture) gönderildiği ve Kur'an'ın bunların bir araya getirilmesiyle oluşturulduğu ifade edilir (Simon, 1684, s. 166). Oysa bilindiği üzere Hz. Peygamber mesajını şifahi olarak iletmiş ve Kur'an'ın da yazılı bir metin hâline getirilişi onun irtihalinden yirmi beş yıl sonra gerçekleşmiştir. Başka bir yanlış bilgi ise “sabah saat dokuz namazı” ile ilgilidir. Simon bazı ibadetlerin farz/mecburi (ce qui est de precepte) bazılarının da nafil (ce qui n'est que de conseil) olduğunu ifade ettikten sonra en az iki en çok sekiz rekâtlı olan bir tür namazdan bahseder (Simon, 1684, s. 177).

Kendinden önce Hıristiyan yazarların neredeyse sistematik şekilde kullandıkları sözde “sahte peygamber” retoriğini ya da İslam'ın “heretik/sapkın” bir Hıristiyan mezhebi olduğu yönündeki geleneksel eleştirinin sık sık başvurduğu kavramları bir kenara bırakması, Simon'un İslam'a yaklaşımını hele kendinden sonra Aydınlanma çağına öncülerinden Bayle gibi biri tarafından bile hâlâ kullanılmaya devam ettiği göz önünde bulundurulduğunda daha dikkat çekici hâle getirmektedir. Simon'un objektif tavrının bazen sempatik bir renge büründüğü de görülür. Örneğin Müslümanların namazlarda secdeye kapandıklarını anlattıktan sonra Simon, bu davranışların ibadetlerde derin bir saygının ifadesi olarak icra edildiğini ifade eder ve şu tespitte bulunur: “Bundan dolayı Türklerin namazlarında secdeye kapanmaları asla gülünç addedilmemelidir. Zira Tanrı'nın azameti karşısında insan kendini ne kadar küçük görse de azdır” (Simon, 1685, s. 212).

Simon, İslam'a yönelik Hıristiyan apolojisinin geleneksel argümanlarına başvurmak yerine olgusal gerçeklikten hareket ederek bugün din bilimleri alanında esas kabul edilen iki temel yaklaşımı benimser: fenomenolojik ve karşılaştırmalı yaklaşım. Apolojetik perspektiften İslam'ı ele alanlar onun “batıl/heretik” ve “düzmece” bir din olduğunu ve dolayısıyla da bu dine ait her ne varsa kötü ve kabul edilemez olduğunu ispatlamak için Yahudilik ve Hıristiyanlıkla karşılaştırırken Simon'un analizleri, bugün “İbrahimî dinler” diye de adlandırılan bu üç dinin tarihsel bir olgu olarak aynı

kökten geldikleri düşüncesine dayanır. Dolayısıyla bu üç dinde benzer dini olguları görmek hiç de şaşırtıcı olmamalıdır: “Müslümanlık [Mahommetisme], Yahudi Dini ile Hıristiyanlık Dininin bir karışımı olduğu için bizde gözlemlenen birçok şeyin Türklerde de görülmesine hiç şaşılmamalıdır. Bu iki dini tam bilenler, Müslümanlıktaki ibadetlerin kökenini kolaylıkla gösterebilirler” (Simon, 1685, s. 225).

Asırlar boyunca ötekileştirilen ve düşman hâline getirilen İslam, yabancı, adeta başka bir gezegenden gelen, Şeytan icadı bir inanç türü gibi Avrupa’da resmedilmeye çalışılmıştır. Simon, üç din arasındaki uzaklığı ortadan kaldırmak ve İslam’ın Yahudilik ve Hıristiyanlığa zannedildiği kadar yabancı olmadığını göstermek ister: “Müslümanların Dini, neredeyse Yahudilerin ve Hıristiyanların Dininin bir karışımı olduğu için Doğu’ya seyahat edenlerin bu Dine karşı olan çok sayıdaki önyargılarından kurtulup özellikle Ahlak konusunda sahip olduğu iyi şeyleri Yahudilere ve Hıristiyanlara borçlu olduğunu görmeleri için burada kısa bir özetini sunmaya karar verdik” (Simon, 1684, s. 164).

Yahudilikle İslam arasındaki benzer olgulara örnek olarak Simon, abdest, gusül, sünnet, tespih, domuz eti yasağı gibi ibadet ve muamelat konuları yanında tek tanrı inancı gibi itikadi konuları gösterir. İslam inancının birinci ilkesi olan kelime-i tevhidi, “Kulak ver, ey İsrail! Yahve Tanrımız’dır, O tektir” mealindeki Tesniye 6:4 pasajıyla karşılaştıran Simon’a göre Müslümanlar Yahudileri taklit etmiştir (Simon, 1685, s. 231-232). Diğer taraftan İslam ile Hıristiyanlık arasındaki benzerlikleri de inceleyen Simon, her iki dinin teoloji noktasında benzer entelektüel çıkmazlarla karşı karşıya kaldığına vurgu yapar. Simon, Müslümanların Kur’an ve Sünnet’e dayanan “pozitif” teoloji ve akla dayanan “skolastik” teoloji olmak üzere iki tür teolojiye sahip olduklarını belirtir. Avrupalıların Aristo felsefesini onun Arapçaya çevrilen eserlerinden ve Müslüman yazarların kitaplarının Latinceye tercümelerinden öğrendiklerini ve bundan dolayı da Avrupalıların felsefelerinin ve skolastik teolojilerinin içindeki en büyük incelikleri Araplara borçlu olduklarını hatırlatan Simon, bu ortak kaynaktan beslendikleri için Arapların ve Latinlerin teolojiyi aynı şekilde ele aldıklarını ifade eder. O, bu benzerliği şu şekilde dile getirir: “Gerçekten de onların [Müslümanların] teolojisi okullarımızda öğretilene benzer” (Simon, 1685, s. 236), “örneğin, Tanrı’nın sıfatlarıyla ilgili meseleleri bizim okullarımızda ele aldığımız gibi incelerler” (Simon, 1685, s. 241). Benzerlikler yanında Simon önemli bir farklılığa da işaret eder. Müslüman âlimlerin birçok mezhebe ayrıldıklarını ve bundan da hoşnut olduklarını belirttikten sonra Simon, bu duygu çeşitliliğinin Devlet’e hiçbir şekilde zarar vermediğine dikkat çeker:

“Zira dinin temel konularında ittifak ederler ve temel konular az sayıda olduğu için heretik/sapkın ya da mutezili/ayrılıkçı damgasını yemeden birçok önemli hususta tartışma ve istedikleri gibi düşünme konusunda tamamen serbesttirler” (Simon, 1685, s. 240).

Des remarques sur la Theologie des Chrêtiens du Levant, et sur celle des Mahometans başlıklı bölümde Simon, karşılaştırmalı yaklaşıma sıkça başvururken *Histoire critique de la créance et des coûtumes des nations du Levant* adlı bölüm daha çok monografik tarzda olup özellikle İslam'daki ahlak anlayışını vurgulamaktadır. Adı geçen birinci yazıda Müslüman âlimlerin “ahlak konusu üzerinde etraflıca durup günahlara karşı ısrarla telkinde buldukları” belirtilerek ahlak konusuna girilmezken ikinci yazıda bu konuya ciddi vurgu yapılmaktadır. Hem Dandini'nin eserinden yukarıda aktarılan örnekler hem de genel olarak başta Hz. Peygamber olmak üzere Türklerin/Müslümanların şiddet yanlısı, sahtekâr, cinsel zafiyetli vs. gibi sıfatlarla betimlenerek ahlaksız bir portre oluşturanların büyük çoğunlukta olduğu bir dönemde Simon tam aksine yönde bir tablo sunar.

Pierre Bayle'ın *Sözlük*'ünde (Bayle, 1697, s. 473) Simon'dan aynen aktardığı şu pasajda Müslümanların ahlak anlayışının özeti verilir: “Onların ahlakı iyilik yapıp kötülükten sakınmaktan ibarettir. Bundan dolayı faziletleri ve reziletleri özenle incelerler ve onların ahlakçıları bizinkilerden daha az maharetli değildir” (Simon, 1684, s. 174). Müslümanların ahlaki erdemlerinden Simon, kibirsizliklerine, tevazularına ve saygılı oluşlarına örnekler verir. “Mezarlarının başlarına taş dikmeleri, kibirlerinden dolayı değil, yanlarından geçenlerin ruhlarının selameti için kendilerine dua etmeyi hatırlamaları içindir” (Simon, 1684, s. 175); Türkler, “başkasına kendinden daha çok değer verme anlamına gelen tevazua özellikle önem verirler”; “tutkularından uzaklaşmaya ve kötülüklerden korunmaya yönelik çok güzel kurallar belirlemişler”, “dedikoduculuk/gıybet, en karşı çıktıkları kötülüklerden biridir” (Simon, 1684, s. 175). Müslümanların/Türklerin ahlak anlayışından bu örnekleri verdikten sonra yine Bayle'ın “Mahomet” maddesinde aktardığı (Bayle, 1697, s. 473) şu cümlelerle tamamlar: “Ahlak anlayışlarının geri kalanını geçiyorum zira şimdiye kadar aktardıklarım onların ahlak sahibi olduklarını göstermek için yeterlidir ve şunu da ifade edebilirim ki onların ahlakı, çağımızdaki bazı Ahlakçılarınkinden daha gevşek değildir. Sadece şunları ilave edeceğim: bireylerin diğerlerine karşı görevleri hakkında çok sayıda güzel kuralları vardır. Bunlar arasında nezaket kuralları bile yer alır” (Simon, 1684, s. 176).

Simon'un İslam'ı Yahudilik ve Hristiyanlıktan türeyen bir din olarak

betimlemesi, geleneksel “sahtekârlık” retoriğinin farklı bir versiyonu mudur diye bir soru akla gelebilmektedir. Bu zor soruyu ona yöneltilen eleştirilerin çözümlenmesi çerçevesinde daha sağlıklı bir şekilde cevaplandırma imkânı doğacaktır diye düşünüyoruz.

C. Simon’un İslam Tasvirine Yöneltilen Eleştiriler

Richard Simon’un *Histoire critique du Vieux Testament* adlı eserine karşı en önemli eleştiriler Protestan cenahtan Jean Le Clerc tarafından yöneltilmiştir. Anonim olarak yazdığı *Sentimens de quelques Théologiens de Hollande sur l’Histoire Critique du Vieux Testament, composéee par le P. Richard Simon de l’Oratoire* [Oratoire’lı P. Richard Tarafından Yazılan Eski Ahit’in Eleştirel Tarihi Üzerine Birkaç Hollandalı Teologun Duyguları] (Amsterdam, 1685) adlı eser yirmi mektup şeklinde tasarlanmıştır. Le Clerc’in bu kitaptaki amacı, kapak kısmındaki alt başlıkta belirtildiği üzere Simon’un Eski Ahit eleştirisi konusundaki “yanlışlarını ortaya koymak ve Kutsal Yazının anlaşılması için faydalı ilkeler sunmak”tır. Le Clerc’in Eski Ahit eleştirisi konusunda başlattığı bu tartışma uzayıp giderken eleştiriler arasında İslam konusuna da değinilmiştir. Le Clerc eleştirilerine Simon’un cevabı gecikmemiş ve birkaç ay içerisinde Le Prieur de Bolleville mahlasıyla hazırladığı *Réponse au livre intitulé Sentimens de quelques théologiens de Hollande* [Birkaç Hollandalı Teologun Duyguları Adlı Kitaba Cevap] (Rotterdam, 1686) adlı kitabı yayımlatmıştır. Simon’un bu cevabına karşı Le Clerc karşı cevap mahiyetinde *Défense des Sentimens de quelques Théologiens de Hollande sur l’Histoire Critique du Vieux Testament contre la réponse du Prieur de Bolleville* [Prieur de Bolleville’in Cevabına Karşı Eski Ahit’in Eleştirel Tarihi Üzerine Birkaç Hollandalı Teologun Duygularının Savunması] (Amsterdam, 1686) başlıklı kitabı yazmıştır.

İslam’ın tartışmaya dâhil edilmesi Le Clerc’in adı geçen ilk eserinin üçüncü bağlamında gerçekleşmiştir. Protestanların *Sola Scriptura* ilkesi doğrultusunda Kitab-ı Mukaddes’in anlaşılması için onun tek başına yeterli olduğu, başka herhangi bir otoriteye ihtiyaç duyulmadığı görüşüne karşı Simon, Gelenek olmadan Hıristiyanlığın esaslarının belirlenemeyeceğini savunur.

Le Clerc’e göre akıl, dinin iki şeyden ibaret olduğunu bildirir: Din, ebedi saadetin nerede olduğunu ve ona ulaşmanın yollarını gösterir. Dindeki bütün dogmalar, bütün emir ve yasaklar bütün vaatler bu iki esasa dayanır. Dinin özünün bu iki unsura dayandığını belirten Le Clerc’e göre Kitab-ı Mukaddes, insanın nihai kurtuluşunun mahiyetinin ne olduğunu ve ona ne şekilde ulaşılacağını açıklamıştır. Bu konuda daha fazla izaha ve dolayısıyla

da Geleneğe ihtiyaç yoktur (Le Clerc, *Sentimens de quelques Théologiens de Hollande sur l'Histoire Critique du Vieux Testament*, composéee par le P. Richard Simon de l'Oratoire, 1685, s. 38-39). Hatta Le Clerc, Geleneği oluşturan "Kutsal Yazarlar" diye ifade edilen Kilise Babalarının görüşlerinin de Simon'un zannettiği gibi yanılmaz olmadığını savunur. Trajik bir tarihsel örnek olarak İspanyollar ve Portekizlerin Amerika kıtasındaki yerlilerin topraklarını gasp edişlerini Gelenekten aldıkları dini gerekçelere dayandırmalarını gösterir.

Le Clerc, Yahudi düşüncesinin Hıristiyanlığa sirayet eden yönlerine dikkat çekmektedir. Neden Tanrı İsrailoğullarını diğer milletler arasından ayrıcalıklı bir konuma getirmiştir? Kitab-ı Mukaddes anlatısına göre Tanrı, Sam'ın soyuna ve İbrahim ailesine bağlı kalarak diğer insanları öyle bir cehalette bırakmış ki bunlar gerçek Tanrı hakkında hiçbir bilgi sahibi olamamışlardır. Le Clerc, Yahudilerin seçilmişlik inancını reddeder çünkü ona göre "Kitab-ı Mukaddes'in hiç sözünü etmediği başka halklara da Tanrı büyük lütuflarda bulunmuş olabilir. Zira Kitab-ı Mukaddes, gerçekten de "Semadan kendilerine çok özel lütuflar gelen ancak gerçek Tanrı'nın kendisini tanıttığı yegâne millet olmayan Yahudilerle ilgilenir". Bu düşünce Yahudilerin kendileri hakkında güneşin kendileri için doğduğu ya da Tanrı'nın dünyayı tek bir Yahudi hürmetine yaratmış olduğu ve kendileri yüzü suyu hürmetine ayakta tuttuğu, öldükten sonra sadece Yahudilerin diriltileceği ya da sadece Yahudilerin insan olduğu vs. inancı gibi etnosantrik inanışlar tasavvur etmelerine yol açmıştır. Daha sonra Yahudilerin kabul ettiği bu halk inanışları Hıristiyanlığa sirayet etmiştir. Daha da önemlisi Hıristiyanların bir kısmı aynı mantığı taklit ederek Tanrı'nın tek Kilisesinin kendileri olduğu ve onun dışında kurtuluşun mümkün olmadığı düşüncesine dayanarak "sanki Tanrı, mağfiretini onların Kilisesinin sınırları içerisine hapsedmiş gibi" kendi toplumları dışındakileri cehenneme mahkûm etmiştir İsa'nın "iman etmemiş olanların mahkûm edileceği" sözünü delil kabul ederek İsa Mesih'e inanmayan herkesi mahkûm eden anlayışı Le Clerc yanlış bulur. Lecler'e göre bu ifade umumilik arz etmeyip sadece kendilerine İncil'in vaaz edildiği kişileri kapsamaktadır.

Avrupalıların Amerika'yı keşfettikten sonra oradaki toprakları yerlilerin ellerinden gasp ederek yaptıkları işi meşrulaştırma gayesiyle başvurdukları dini gerekçenin de Yahudilerin düşüncesine dayandığına dikkat çeken Le Clerc, İspanyolların ve Portekizlerin ele geçirdikleri toprakları "sanki Tanrı kendilerine bizzat yetki vermiş gibi" yerlilerin ellerinden gasp ettiklerini hatırlatır. Hatta İspanya ve Portekiz'deki bazı Teoloji Okullarında şu mesele tartışılmıştır: *Utrum Americani sunt homines?*

(Amerikalılar/Amerika Yerlileri insan mı?). Birçok teolog, onların hayvan olduklarına ve dolayısıyla da onların da hayvan öldürür gibi vicdan rahatlığıyla öldürülebileceklerinin caiz olduğuna karar vermiştir (Le Clerc, 1686, s. 23-26).

Simon'a göre Le Clerc'in dinin esası olarak kabul ettiği iki unsur Hıristiyanlıkta bulunduğu gibi Yahudilik, İslam ve hatta Deizm'de de bulunmaktadır. Kur'an'da da bu iki esas yer aldığına göre Geleneği saf dışı bırakan Le Clerc'in düşüncesine göre bu hâlde Kitab-ı Mukaddes'e bile gerek kalmaz. Le Clerc'in Geleneği bertaraf etme girişiminin yanlışlığını Simon, Hıristiyanlık ile İslam arasında karşılaştırmalar yaparak göstermeye çalışır. Le Clerc'in Yeni Ahit'in Tanrı'ya inanmayı çok açık ve net bir şekilde emrettiğini ve buna inanmak için de akliselim sahibi olmanın yeterli olduğunu ifade etmesine karşılık Simon, Kur'an'da da aynı açıklıkta bir emrin yer aldığına ve bu temel hususun İslam'da Hıristiyanlıktan daha az önemli olmadığına dikkat çeker (Simon, 1686, s. 30). Eski Ahit'te olduğu gibi Yeni Ahit'te de Tanrı'nın emrettiği şeylerin insanın ulûhiyete karşı, kendisine karşı ve diğer insanlara karşı yerine getirmesi gereken mükellefiyetlerden ibaret olduğunu savunan Le Clerc'in (Le Clerc, *Sentimens de quelques Théologiens de Hollande sur l'Histoire Critique du Vieux Testament*, composéee par le P. Richard Simon de l'Oratoire, 1685, s. 40-41) bu ifadesi karşısında Simon, bu ilkeleri açık bir biçimde Kur'an'ın Müslümanlara emrettiğini hatırlatır ve İncillerin hakikatinin Geleneğe başvurmadan sadece bu ilkeler yardımıyla ispat edilemeyeceğini vurgular (Simon, 1686, s. 30).

Aynı yıl içerisinde yazdığı yeni kitabında Le Clerc, Simon'un karşı eleştirilerine karşı cevaplar vermeye çalışır. Söz konusu bu kitabında onun Simon'un rasyonel itirazları karşısında teolojik ve hatta duygusal tonda karşılık vermesi dikkat çekicidir: "İsa Mesih'e inanan bir insanın Yahudilikte, İslam'da ve hatta Deizmde bizim doğal olarak yürekten dilediğimiz ebedi saadete ve ona ulaşmanın yollarına ilişkin bilginin yer aldığını soğukkanlılıkla söylediğine inanır mısınız?... Bütün sahte dinlerde selamet bilgisinin ve ona ulaşmanın yolunun bulunduğunu savunmaktan daha büyük saygısızlık dile getirilebilir mi?" (Le Clerc, 1686, s. 60-61).

Alaycı bir şekilde Le Clerc, Kur'an'ın İsa Mesih'in insanların günahlarına kefarete olarak öldüğüne, gerçekten dirildiğine iman etmeyi emretmediğini ve diğer taraftan da İsa'nın Hıristiyanlara yasakladığı birden çok kadınla evlenmeye ve başkalarına kendi görüşlerini kabul ettirmek için şiddet kullanmaya izin verdiğini savunarak Kur'an ile Yeni Ahit arasında karşılaştırma yapan Simon'un bu yaklaşımını şaşkınlıkla karşılar: "İsa

Mesih'in Havarilerinin Kitaplarıyla neredeyse bütün Doğu'yu maalesef kandıran sahtekârınki arasında bu korkunç karşılaştırmayı yapmak için Yazarımızın yaptığı gibi Müslümanların kitaplarını iyi okuyup Yeni Ahit okumayı iyice ihmal etmiş olması gerekir" (Le Clerc, 1686, s. 62).

Katolik cenahtan Richard Simon'u en çok ve insafsızca eleştirenlerden biri Jansenist teolog *Antoine Arnauld'dur* (1612–1694). *Richard Simon'un tarafsızlık ilkesine bağlı kalmakla övünmesine rağmen çok iyi bazı şeyleri olumsuz, bazı kötü şeyleri ise çok olumlu biçimde sunduğunu ve hatta bu durumun "Muhammed'in Dinini" süslü göstermeye kadar vardığını şaşkınlıkla karşıladığını dile getiren Arnauld, bu eleştirilerini Simon'un Histoire critique de la créance et des coütumes des nations du Levant adlı eserinin İslam ile ilgili olan son bölümüne dayandırır. Arnauld'ya göre Simon, "bir dinsiz ve sahte Peygamberin eseri olarak öğrendirecek bütün delilleri gizliyor". Simon'un bu bölümü yazarken bilgi kaynağı olarak kullandığı ama adını vermediği Müslüman âlime dayandırmasını da Arnauld kabul edilebilir bulmaz. Ona göre "sahteliğini ispat etmek için olsa da çok zeki ve çok maharetli Hıristiyanların Kur'an'dan çıkardıkları şey kendi dinini değerli göstermek için bir Müslümanın makul bulunduğu şeye tercih edilmelidir" (Arnauld, 1692, s. 410). Arnauld'nun bağnazlığı onu bilimsel düşüncenin en temel ilkelerinden biri olan objektif yaklaşımı bir yanlış gibi görmeye sürüklemiştir. Aslında Arnauld, İslam'ı bir Müslümanın ağızından dinlemenin bu din hakkındaki yanlış bakış açılarını ve önyargıları ortadan kaldıracığı endişesi taşımaktadır. Arnauld, Doğu'ya seyahat edenlerin İslam hakkındaki birçok önyargıdan kurtulması gerektiğini düşünen Simon'un tam aksini savunur: "Doğu'ya seyahat edenlerin bu dine karşı genellikle iki önyargısı vardır: Bunlardan biri, [bu dinin] bir sahtekârın eseri olduğu, diğeri ise onun, cennetinde sadece cismani mükâfatlar vaat ettiği. Böylece onların bu önyargılardan kurtulması gerektiği oldukça yanlıştır" (Arnauld, 1692, s. 411). Arnauld'ya göre Hıristiyanları İslam ile ilgili önyargılarından kurtarmak yerine Simon, "Muhammed'in Tanrı'nın elçisi olmadığı"nın (Arnauld, 1692, s. 419) delillerini sunmalıydı. Müslümanların Hz. Peygamber hakkında bazı mucizelere inandıklarını aktaran Simon'un bu tavrını da sahtekârlık retoriğine sınıksıkı sarılan Arnauld doğru bulmaz. Zira ona göre İslam'ın sahte bir din olduğunu savunanların başvurdukları en temel argümanlardan biri bu dinin mucize ortaya konulmadan tesis edildiği şeklindedir. Mucizeyi, dinin meşruluğunu gösteren bir delil olarak kabul eden Arnauld, Simon'un verdiği bu bilgiyle İslam'ın da bu kategoride değerlendirilmesinden ve ona sempati duyulmasından rahatsızlık duyar: "Doğu'ya seyahat eden genç insanlara İslam dininin [le Religion Mahometane] Avrupa'da gösterildiği kadar kötü olmadığı ve diğerlerinde olduğu gibi onda*

da mucizelere yer verildiği yönündeki kötü fikri vermekten daha faydasız bir şey olabilir mi?" (Arnauld, 1692, s. 425).

Simon'un İslam hakkında yazdığı bölümü sert ve tarafgir bir şekilde eleştiren Arnauld son olarak Hugo Grotius'un 1627 yılında yayımlanan *De veritate religionis Christianae* adlı eserini örnek alması gerektiğini dile getirir. "Bir Hıristiyanın Muhammed'in sözde mucizelerinden nasıl bahsetmesi gerektiği"ne örnek olarak gösterilen Grotius'un (1583-1645) adı geçen eserde İslam'ı iki esasa dayandırır: "Bu dinin genelde iki özelliği vardır. Birincisi gaddarlığı telkin etmesi ve müntesiplerini kan dökmeye sevk etmesi diğeri ise kör bir itaat talep etmesi, inanç ilkelerinin incelenmesini yasaklaması ve bu yaklaşımın doğal bir sonucu olarak kutsal kabul ettirdiği kitapların okunmasını halka yasaklaması" (Grotius, 1692, s. 282).

Arnauld'nun yukarıdaki eleştirilerine yazdığı cevapta Simon, tarafsız olduğunu bir kez daha vurgular ve Müslümanların aleyhine yazan Hıristiyan yazarlara dayanılarak İslam hakkında hakaretler savurmayı tasvip etmediğini belirtir. "Akliselim bize bir mezhebi dakik bir şekilde incelemek istediğimizde ona intisap eden en iyi yazarlara başvurmayı gerekli kılmaz mı?". Simon, Arnauld'nun yaklaşımının tutarsızlığını ve bu tür bir akıl yürütmenin nasıl bir tehlikeli sonuca götürdüğünü, bu Jansenistin mensubu olduğu tarikatla ilişkilendirerek göstermeye devam eder: "Örneğin Jansenizmin tarihini yapmam gerekseydi sadece bu fırkaya saldıranların hatıralarına dayanmam doğru olur muydu? (Simon, 1705, s. 219).

Reddiye türü bir eser yazmadığını hatırlatan Simon'a göre "söz konusu olan, Muhammed'in mucizeleri hakkında Müslümanlığa saldıranların söylediklerini bilmek değil, onun takipçilerinin ne söylediklerini bilmektir" (Simon, 1705, s. 221-222).

Arnauld'ya verdiği cevabı İslam'daki ahlak konusuyla bitiren Simon Jansenizmin kalesi olan Paris'teki Port-Royal manastırı mensubu entelektüel grubun lideri olan Arnauld gibilerin Cicero ve diğer birçok pagan yazarın eserlerindeki ahlakı methederken bunu paganizmi desteklemek için yapmadıklarını hatırlatır ve neden İslam ahlakında övülmesi gereken şeylerin övülmesinin yadırgandığını sorgular (Simon, 1705, s. 229). Bir adım daha ileri giden Simon, Arapçaya tercüme edilen kadim filozofların eserlerinden okuyan Müslüman âlimlerin ahlakının pagan filozofların ahlakından daha saf ve temiz olduğunu ifade eder. Müslüman âlimlerle pagan filozofları karşılaştıran Simon, birincilerin üstünlüğünün dinlerinden kaynaklandığını dile getirir: "en bilge Paganların eserlerinde, Tanrı'nın birliği, kemalatı, ona karşı yapılması gereken ibadet ve diğerlerine karşı yapılması gereken hayırseverlikten bahseden Arap

Yazarlarıinkiyle hiç karşılaştırılmaz" (Simon, 1705, s. 229). Bu örnekle Simon, Arnauld'nun kendisiyle ne kadar çeliştiğini göstermeye çalışır.

Güçlü bir tarikatın mensubu olan nüfuzlu Arnauld'nun eleştirileri karşısında Simon doğru bir metoda sahip olduğunu savunarak dik durmaya çalışsa da rakibinin tehditkâr ve kural tanımaz tavrı karşısında taviz vermek zorunda kaldığı görülür.¹² Ernest Renan, Simon'un yaşadığı dönemdeki atmosferi veciz bir şekilde şöyle açıklar: "O zamanlar tarihsel bilimlerin özgürlükten tamamen yoksun oluşu susmak istemeyenleri bitmez tükenmez yalanlara zorluyordu" (Renan, 1865, s. 245). Böyle bir baskı ve özgürlüksüzlük ortamında Arnauld'nun en büyük ve belki de tek başarısı Simon'a Hz. Muhammed'in bir sözde "sahte peygamber" olduğunu telaffuz ettirebilmiş olmasıdır (Simon, 1705, s. 227).

Sonuç

Richard Simon'un temel ilgili alanı Kitab-ı Mukaddes eleştirisidir. Hıristiyanlığın kutsal metinlerini oluşturan bu kitapları çeşitli nedenlerden dolayı zaman içerisinde değişime uğramıştır. Bu metinlerin farklı zamanlarda ve farklı yerlerde hangi durumlarda olduklarını bilmeden ve bunların geçirdikleri değişiklikleri tam olarak aydınlığa kavuşturmadan Kitab-ı Mukaddes'i doğru anlamının mümkün olmadığı problematiğinden hareketle Simon tarihsel ve filolojik yaklaşımla bu meselenin üstesinden gelmeyi düşünüyordu. Kitab-ı Mukaddes'in en hacimli bölümünün dili olan İbranice bilinmeden bu metinler anlaşılamazdı. Metin tenkidinde filolojinin önemini kavrayan Simon sadece İbranice değil, Süryanice ve Arapça da

¹² Arnauld'nun mensubu olduğu Port-Royal grubu ile Simon arasındaki kavga Antoine Arnauld ile Pierre Nicole birlikte yazdıkları *La Perpétuité de la foi de l'Église catholique touchant l'Eucharistie* [Evharistiyaya Dair Katolik Kilisesinin İncındaki Devamlılık] adlı kitabın yayımlandığı tarihe dayanır. Bu kitabın yayımlanmasından sonra F. Diroys, eser hakkında Simon'dan fikir istemişti. Diroys'un ısrarlı talepleri üzerine yazdığı mektupta Simon, kitabın bazı bölümlerinin daha dikkatli şekilde yazılmaya ihtiyaç duyduğunu bazılarınınsa tamamıyla değiştirilmesi gerektiğini bildiriyordu. Mektup gizli kalması gerekirken ifşa edilmiş ve bunun üzerine bir skandal patlamıştır. Simon, Protestanların lehine Arnauld'yu itibarsızlaştırmak istemekle suçlanmıştır. Böylece bu mektup, Simon'a yönelik yıllarca süren bir husumet ve şiddetli bir baskıya neden olmuştur (Dannecker, 1870, s. 155; Hunwick, 2013, s. xxvii; Simon, 1730, s. 25-26). Görüldüğü üzere Simon'a Arnauld'nun yönelttiği eleştiriler sadece görüşlerinden dolayı değil, bizzat onun şahsına yönelikti. Louis Batterel'in verdiği bilgiye göre Simon'un 1678 yılında yayımlanan *Histoire critique du Vieux Testament* adlı kitabının Bossuet'ye ihbar edilerek imha edilmesinin sağlanması Jansenistlerin bir tezgâhıydı. Bunların saldırılarının hedefi bu kitaptan ziyade yazarının bizzat kendisiydi. Simon tarafından yıllar önce yazılmış olan yukarıda sözü edilen mektubun rövanşını almak için pusuda bekledikleri gibi bir yıl önce Roma'ya giderek tarikatları adına Papa X. Innocent'i takip eden gizli ajanları olmayı reddetmesinden ötürü de ona karşı derin bir nefret duyuyorlardı (Batterel, 1905, s. 251).

öğrenmiştir. Sanki iki yüzyıl öncesinden Max Müller'in ünlü "tek bir din bilen hiçbir din bilmemiş gibidir" düsturunu iştmişçesine dinleri anlamak için sadece tarihsel yaklaşımın değil karşılaştırmalı yaklaşımın da elzem olduğunu kavramıştır Simon. Dillere ve dinlere karşı merakı onu İslam'ı incelemeye sevk etmiştir.

Simon'un objektif ve tarafsızlık ilkesiyle İslam'a yaklaştığı görülür. Ancak Simon örneği aynı zamanda 17. yüzyıl Avrupa'sında böyle bir şey yapmanın çok kolay bir iş olmadığını da gösterir. İslam'ın çoğunluk tarafından bir düşman ya da en azından bir öteki olarak kabul edildiği ve sözde "sahte Peygamber" retorliğini Voltaire ya da Pascal gibi rasyonalist düşünürlerin bile benimsediği bir ortamda Simon, etnolojik verilerden hareketle fenomenolojik bir İslam tablosu çizebilmiştir.

Diğer taraftan Simon, kendinden yaklaşık bir asır önce Amerika yerlilerinin dinini Yunan ve Roma paganizmiyle karşılaştırarak gerçek Tanrı'ya ibadet ettikleri için birincilerin dininin daha üstün olduğunu savunan Bartolomé de las Casas gibi bir karşılaştırmaya gitmiştir. Avrupalıların Yunan ve Roma paganizmine mensup yazarların eserlerindeki ahlaki ilkeleri övmelerini hatırlatan Simon tek Tanrıya inanan Müslümanların ahlakının daha üstün olduğunu vurgular. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'ın aynı kökten geldikleri için bu dinlerin bir aile oluşturdukları gerçeğinden hareketle Simon, yüzyıllar boyunca meydana gelen İslam imajının bu dini Avrupa'da tanınmaz hâle getirdiğini ve bu imajın altında yatan yalan ve önyargı tabakalarının kaldırıldığında Hıristiyanların hiç de yabancı olmadığı bir simanın karşılıklarına çıkacağını anlatmaya çalışır.

KAYNAKÇA

- ARMOGATHE, J.-R. (1984). Richard Simon, Additions aux Recherches curieuses. *XVIIe Siècle*, 270-271.
- ARNALDEZ, R. (1985). L'image du prophète Muhammad dans la culture française. *Uluslararası Birinci İslâm Araştırmaları Sempozyumu* (s. 45-61). içinde İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- ARNAULD, A. (1692). *Sixieme partie des Difficultez proposées a Mr. Steyaert. Sur le Nouveau Testament de Mons* (Cilt 3). Cologne.
- BATTEREL, L. (1905). *Mémoires domestiques pour servir à l'histoire de l'Oratoire*. Paris.
- BAUDIER, M. (1625). *Histoire générale de la religion des Turcs*. Paris.
-

- BAYLE, P. (1697). *Dictionnaire historique et critique* (Cilt 2/1). Rotterdam.
- BAYLE, P. (1820). *Dictionnaire historique et critique. Nouvelle édition* (Cilt 10). Paris.
- BEAUVOIS, E. (1856). Du Ryer (André). *Nouvelle biographie générale: depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours* (Cilt 15, s. 481-482). içinde Paris.
- BENNETT, C. (2008). *Understanding Christian-Muslim Relations: Past and Present*. London: Continuum.
- BENOIT XIV. (1825). Réponse de Benoit XIV à Voltaire. Voltaire içinde, *Mahomet, tragédie de Voltaire, publiée avec un commentaire historique et critique* (s. 10-11). Paris.
- BEVILACQUA, A. (2018). *The Republic of Arabic Letters: Islam and the European Enlightenment*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- CAMPI, E. (2010). Early Reformed Attitudes towards Islam. *Theological Review of the Near East School of Theology*, 31, 131-151.
- CARNOY, D. (1998). *Représentation de l'Islam dans la France du XVIIe siècle. La ville des tentations*. Paris: Harmattan.
- CURTIS, M. (2009). *Orientalism and Islam: European Thinkers on Oriental Despotism in the Middle East and India*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DANDINI, J. (1675). *Voyage du Mont Liban*. Paris.
- DANDINI, J. (1685). *Voyage au Mont Liban*. Paris.
- DANIEL, N. (1993). *Islam and the West: The Making of an Image*. Oxford: Oneworld.
- DANNECKER. (1870). Simon (Richard). *Dictionnaire encyclopédique de la théologie catholique* (Cilt 22, s. 153-162). içinde Paris.
- de BOULAINVILLIERS, H. (1730). *La vie de Mahomed*. Londres.
- DEROST, J.-B. (1935). Notice sur André Du Ryer. *Bulletin de la Société d'études du Brionnais*, 237-240.
- du RYER, A. (1634). *Gulistan ou L'empire des roses*. Paris.
- du RYER, A. (1647). *L'Alcoran de Mahomet traduit d'arabe en françois par le sieur Du Ryer*. Paris.
- ELMARSAFY, Z. (2014). *The Enlightenment Qur'an: The Politics of Translation and the Construction of Islam*. London: Oneworld Publications.

- GERSTENBERG, A. (2012). Stages of French Orientalism in the Mirror of Koran Translations. R. F. Gleis (Dü.) içinde, *Frühe Koranübersetzungen* (s. 159-190). Trier: Wissenschaftlicher Verlag Trier.
- GRAFTON, D. D. (2018). Christians and Muslims in the Americas. D. Thomas (Dü.) içinde, *Routledge Handbook on Christian-Muslim Relations* (s. 402-412). New York: Routledge.
- GROTIUS, H. (1692). *Traité de la vérité de la religion chrétienne*. Utrecht.
- HAMILTON, A., & RICHARD, F. (2004). *André Du Ryer and Oriental studies in seventeenth-century France*. Oxford: Oxford University Press.
- HENTSCH, T. (1996). *Hayali Doğu: Batı'nın Akdenizli Doğu'ya Politik Bakışı*. İstanbul: Metis.
- HEYBERGER, B., & LARZUL, S. (2008). Simon Richard. F. Pouillon (Dü.) içinde, *Dictionnaire des orientalistes de langue française* (s. 900-902). Paris: IISMM - Karthala.
- HUNWICK, A. (2013). RICHARD S. (1638–1712): Sketch of Life and Career . R. Simon içinde, *Critical History of the Text of the New Testament* (s. xxv-xxxvi). Leiden: Brill.
- JAMES, D. (2009). *Early Islamic Spain: The History of Ibn al-Qutiyah*. New York: Routledge.
- JOUBIN, R. (2000). Islam and Arabs through the Eyes of the Encyclopédie: The "Other" as a Case of French Cultural. *International Journal of Middle East Studies*, 32(2), 197-217.
- KALIN, İ. (2013). *İslâm ve Batı*. İstanbul: İSAM Yayınları.
- KRITZECK, J. (1964). *Peter the Venerable and Islam*. Princeton: Princeton University Press.
- LAMARQUE, H. (2007). Introduction. T. Bibliander içinde, *Le Coran à la Renaissance. Plaidoyer pour une traduction* (s. 17-38). Toulouse: Presses Universitaires du Mirail.
- LAMBE, P. J. (1985). Biblical Criticism and Censorship in Ancien Régime France: The Case of Richard Simon. *The Harvard Theological Review*, 78(1/2), 149-177.
- LARZUL, S. (2009). Les premières traductions françaises du Coran, (XVIIe-XIXe siècles). *Archives de sciences sociales des religions*(147), 147-165.
- LARZUL, S. (2012). Du Ryer André. F. Pouillon (Dü.) içinde, *Dictionnaire des orientalistes de langue française* (s. 359-360). Paris: Karthala.
- Le CLERC, J. (1685). *Sentimens de quelques Théologiens de Hollande sur*
-

l'Histoire Critique du Vieux Testament, composée par le P. Richard Simon de l'Oratoire. Amsterdam.

- Le CLERC, J. (1686). *Défense des sentimens de quelques Théologiens de Hollande sur l'Histoire critique du Vieux Testament. Contre la réponse du Prieur de Bolleville.* Amsterdam.
- Le COZ, R. (1992). *Jean Damascene. Écrits sur l'Islam. Présentation, commentaires et traduction.* Paris: Cerf.
- LEPAN. (1825). Notice historique sur la tragédie de Mahomet. Voltaire içinde, *Mahomet, tragédie de Voltaire, publiée avec un commentaire historique et critique* (s. 1-4). Paris.
- LEVIN, P. T. (2011). *Turkey and the European Union: Christian and Secular Images of Islam.* New York: Palgrave Macmillan.
- MARSHALL, J. (2006). *John Locke, Toleration, and Early Enlightenment Culture: Religious Toleration and Arguments for Religious Toleration in Early Modern and Early Enlightenment Europe.* Cambridge: Cambridge University Press.
- MARTIN, R. C. (1995). Islamic Studies: History of the Field. *The Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World* (s. 325-331). içinde New York: Oxford University Press.
- MAYNARD, A. (1867). *Voltaire, sa vie et ses oeuvres* (Cilt 1). Paris.
- MILLER, G. J. (2013). Theodor Bibliander's *Machumetis saracenorum principis eiusque successorum vitae, doctrina ac ipse alcoran* (1543) as the Sixteenth-century "Encyclopedia" of Islam. *Islam and Christian-Muslim Relations*, 24(2), 241-254.
- PASCAL, B. (1754). *Pensées.* Paris.
- PINTARD, R. (2000). *Le Libertinage érudit dans la première moitié du XVIIe siècle.* Genève: Slatkine.
- POPKIN, R. H. (1987). *Isaac La Peyrère (1596-1676): His Life, Work, and Influence.* Leiden: E. J. Brill.
- PRIDEAUX, H. (1698). *The True Nature of Imposture Fully Display'd in the Life of Mahomet.* London.
- RELAND, A. (1721). *La Religion des Mahométans.* La Haye.
- RENAN, E. (1865). L'Exégèse biblique et l'esprit français. *Revue des deux mondes*, 60, 235-245.
- SAHAS, D. J. (1972). *John of Damascus on Islam: The "Heresy of the Ishmaelites".* Leiden: E. J. Brill.
-

- SIMON, R. (1684). *Histoire critique de la créance et des coùtumes des nations du Levant*. Francfort.
- SIMON, R. (1684). Preface. L. d. Moden içinde, *Ceremonies et coutumes qui s'observent aujourd'huy parmi les Juifs*. Paris.
- SIMON, R. (1685). Des remarques sur la Theologie des Chrêtiens du Levant, & sur celle des Mahometans. J. Dandini içinde, *Voyage du Mont-Liban* (s. 199-356). Paris.
- SIMON, R. (1685). Preface. J. Dandini içinde, *Voyage du Mont Liban*. Paris.
- SIMON, R. (1686). *Réponse au livre intitulé Sentimens de quelques théologiens de Hollande*. Rotterdam.
- SIMON, R. (1689). *Histoire critique du texte du Nouveau Testament*. Amsterdam.
- SIMON, R. (1705). *Lettres choisies*. Rotterdam.
- SIMON, R. (1730). *Lettres choisies de M. Simon* (Cilt 3). Amsterdam.
- STROUMSA, G. G. (1997). Comparatisme et philologie: Richard Simon et les origines de l'orientalisme. F. Boespflug, & F. Dunand (Dü) içinde, *Le comparatisme dans l'histoire des religions* (s. 47-62). Paris: Cerf.
- STROUMSA, G. G. (2010). *A New Science: The Discovery of Religion in the Age of Reason*. Cambridge: Harvard University Press.
- TOLAN, J. V. (2010). European Accounts of Muhammad's Life. J. E. Brockopp (Dü.) içinde, *The Cambridge Companion to Muhammad* (s. 226-250). New York: Cambridge University Press.
- van der CRUYSSSE, D. (2005). *De branche en branche. Études sur les XVIIe et XVIIIe siècles français*. Louvain: Peeters.
- Van GENNEP, A. (1920). Nouvelles recherches sur l'histoire en France de la méthode ethnographique. *Revue de l'histoire des religions*, 139-162.
- VOLTAIRE. (1760). *Lettre civile et honnête à l'Auteur malhonnête de la Critique de l'Histoire universelle de M. de V***, qui n'a jamais fait d'Histoire universelle*. Genève.
- VOLTAIRE. (1785). *Oeuvres complètes* (Cilt 65). Paris.
- VOLTAIRE. (1789). *Dictionnaire philosophique* (Cilt 1). Amsterdam.
- VOLTAIRE. (1825). *Mahomet, tragédie de Voltaire, publiée avec un commentaire historique et critique*. Paris.
- VOLTAIRE. (1846). *Oeuvres complètes avec des notes* (Cilt 12). Paris.
- VRYONIS, S. (1967). *Byzantium and Europe*. London: Thames and Hudson .
-

- WESTWATER, L. L. (2017). Girolamo Dandini. D. Thomas, & J. Chesworth (Dü) içinde, *Christian-Muslim Relations: A Bibliographical History. Volume 9: Western and Southern Europe (1600-1700)* (s. 756-762). Leiden: Brill.
- WETSEL, D. (1994). *Pascal and Disbelief: Catechesis and Conversion in the Pensées*. Washington: The Catholic University of America Press.
- WOODBIDGE, J. D. (1989). Richard Simon le "père de la critique biblique". J.-R. Armogathe (Dü.) içinde, *Le Grand Siècle et la Bible* (s. 193-206). Paris: Beauchesne.

THE APPROACH OF RICHARD SIMON (1638–1712), ONE OF THE LEADING FIGURES OF BIBLE CRITICISM TO ISLAM

✉ Ramazan ADIBELLI^a

Extended Abstract

Richard Simon, one of the pioneers of Biblical criticism did not write a monographic work on Islam. Simon's main area of interest was the critical study of biblical texts. These texts, which constitute the holy books of Christianity, have been submitted to changes over time due to multiple reasons. Starting from the fact that it was impossible to understand the Bible correctly without knowing the situations in which these texts were at different times and in different places and without shedding light on the changes that they have undergone in order to approach the original text Simon decide to tackle these problems with a historical and philological approach. These texts could not be understood without knowing the language of the most voluminous part of the Bible, that's to say the Old Testament or Tanakh. After grasping the importance of philology in textual criticism, Simon learned not only Hebrew, but also Syriac and Arabic. As if he had heard the famous maxim of the Max Müller urging for comparison in the stud of religion two centuries earlier –“He who knows one, knows none”-, Simon realized that not only the historical approach but also the comparative approach was essential for understanding religions. His curiosity for languages and religions led him to study Islam.

He addressed the issue of Islam in the appendix of the translation to the book of the Italian Jesuit Jérôme Dandini who was sent by Pope Clement VIII as nuncio to Maronites in Lebanon. The translation's French title is *Voyage du Mont Liban*. Simon added the appendix in order to correct the deficiencies in Dandini's book. Besides Simon mentioned Islam in the fourth chapter of his work titled *Additions aux recherches curieuses sur la diversité des langues et*

^a Assoc. Prof., Erciyes University, adibelli@erciyes.edu.tr

religions d'Edward Brerewood. Some circumstances prevented Simon from publishing this work. But he used the information he gathered about Islam in the fifteenth chapter of his *Histoire critique de la créance et des coutumes des nations du Levant*, published in 1684. Especially in this last work, a very objective and neutral stance about Islam has been exhibited.

Simon's approach to Islam appears to be objective and impartial. But the example of Simon also shows that doing such a thing in 17th century Europe was not an easy task. In an environment in which Islam was accepted by the majority as an enemy or at least one other, and even the rationalist thinkers such as Voltaire or Pascal adopted the rhetoric of the 'false Prophet', Simon could draw a phenomenological picture of Islam on the basis of ethnological data.

In order to better understand what this approach -which is accepted as a simple scientific principle today- meant in the 17th century in France we have described the main lines of views and approaches related to Islam and to its Prophet at this time. The merit of Simon appears more clearly when considered through the difficulties encountered by Simon when discussing about "the religion of the enemies". Simon has successfully preserved his unbiased approach in an environment where a very negative image of Islam dominated and where the majority of the thinker speaking and writing about this religion were profoundly attached to the rhetoric of the so called "false Prophet".

At a time when the freedom of thought and expression was limited and a strict censorship mechanism was under way, it is noteworthy that Simon approached Islam with the principle of objectivity and impartiality. Although Islam was regarded by the majority of Europeans thinkers as an enemy, or at least as another, and in an epoch when it was seen as nearly a necessity to adopt this rhetoric, Simon managed to draw a phenomenological picture of Islam on the basis of historical and ethnological data.

On the other hand, Simon used the comparative methode like Bartolomé de las Casas, who about a century ago by comparing the religion of America with Greek and Roman paganism argued that the religion of the indigenou people of America was superior because they worshiped the true God. Reminding that Europeans praise the moral principles of the writers of Greek and Roman paganism, Simon emphasized that the morality of Muslims who believe in one God was superior. On the basis of the fact that these religions constitute a family because Judaism, Christianity and Islam come from the same root, Simon has made it clear that the image of Islam that has been

formed for centuries has made this religion unrecognizable in Europe. As a result, confronting the historical and ethnological reality of İslam with its deformed and virtual image Simon tried to explain that when the layers of lies and prejudices lying under this image would be removed Christians will find a figure that is absolutely no stranger to them. They will eventually discover their real image.

Keywords: History of Religions, Richard Simon, Islam, Prophet Muhammad, Turks, Scientific Approach.

L'APPROCHE DE RICHARD SIMON (1638-1712), L'UN DES PLUS GRANDS CRITIQUES DE LA CRITIQUE BIBLIQUE A L'ISLAM

✉ Ramazan ADIBELLİ^a

Résumé étendu

Richard Simon, l'un des pionniers de la critique biblique, n'a pas écrit d'ouvrage monographique sur l'islam. Le principal domaine d'intérêt de Simon était l'étude critique des textes bibliques. Ces textes, qui constituent les livres sacrés du christianisme, avaient subits des changements dans le temps pour des raisons multiples. Partant du fait qu'il était impossible de comprendre correctement la Bible sans connaître les situations dans lesquelles ces textes se trouvaient à des moments différents et à des endroits différents, et sans éclaircir les changements qu'ils avaient subis afin de s'approcher le plus possible du texte original, Simon décida d'aborder ces problèmes avec une approche historique et philologique. Selon lui, ces textes ne peuvent pas être compris adéquatement sans connaître la matrice linguistique de la partie la plus volumineuse de la Bible, à savoir l'Ancien Testament / le Tanakh. Après avoir établi l'importance de la philologie dans le domaine de la critique textuelle, Simon se consacra non seulement à l'apprentissage de l'hébreu, mais également à celui du syriaque et de l'arabe. Comme si par miracle il avait entendu la fameuse maxime du célèbre indianiste et historien des religions Max Müller, qui réclamait l'approche comparative dans l'étude des religions deux siècles plus tôt : « Celui qui n'en connaît qu'une, n'en connaît aucune », Simon réalisa l'importance non seulement de l'approche historique mais aussi celle de l'approche comparative pour la compréhension des textes religieux et de l'histoire des religions. Il apparaît donc que c'est sa curiosité pour les langues et les religions étrangères ou plutôt proches du contexte biblique qui l'amènèrent à s'intéresser à l'islam. De plus l'autre facteur qui contribua à cet intérêt était le fait que nombres de dénominations chrétiennes malgré leurs différences et divergences continuaient d'exister paisiblement dans les géographies

^a Prof. Agrégé, Université d'Erciyes, adibelli@erciyes.edu.tr

musulmanes alors qu'en Europe même deux groupes de chrétiens (catholique/protestant) ne pouvaient pas se supporter.

Simon a abordé la question de l'islam dans l'annexe de la traduction du livre du jésuite italien Jérôme Dandini, envoyé par le pape Clément VIII en tant que nonce aux maronites du Liban. Le titre français de cette traduction fut *Voyage du Mont Liban*. Simon a ajouté l'annexe afin de corriger les lacunes et les fautes de Dandini. En outre, Simon a mentionné l'islam dans le quatrième chapitre de son ouvrage intitulé *Additions aux recherches curieuses sur la diversité des langues et religions d'Edward Brerewood*. Certaines circonstances ont empêché Simon de publier cet ouvrage. Mais il a utilisé les informations qu'il avait rassemblées sur l'islam au quinzième chapitre de son *Histoire critique de la créance et des coutumes des nations du Levant*, publié en 1684. C'est surtout dans ce dernier ouvrage que l'on aperçoit avec netteté à quel point Simon expose une objectivité et une neutralité vis-à-vis de l'islam.

L'approche de Simon à l'égard de l'islam semble donc dans une large mesure être objective et impartiale. Mais l'exemple de Simon montre également que ce n'était pas une tâche facile de parvenir à une telle fin dans l'Europe du XVIIe siècle. Dans un environnement dans lequel l'islam était accepté par la majorité comme un ennemi ou du moins comme un « autre », et quand même les penseurs rationalistes tels que Voltaire ou Pascal adoptaient la rhétorique du « faux prophète » pour désigner le prophète de cette religion, Simon pouvait dresser un tableau phénoménologique de l'islam à partir des données ethnologiques et historiques qui lui étaient accessibles.

Afin de mieux cerner la valeur de l'approche scientifique de Simon - considérée aujourd'hui comme un simple présupposé scientifique - signifiait au 17ème siècle en France, nous avons décrit les grandes lignes concernant les points de vue et les approches relatives à l'islam et à son prophète à cette époque. Le mérite de Simon apparaît plus clairement lorsque l'on considère les difficultés rencontrées par celui-ci lors des discussions sur « la religion des ennemis ». Il faut remarquer que Simon a su préserver son approche impartiale dans un environnement dominé par une image extrêmement négative de l'islam et dans lequel la majorité des penseurs parlant et écrivant au sujet de cette religion étaient profondément attachés à la rhétorique du prétendu "faux prophète".

À une époque où la liberté de pensée et d'expression était limitée et où un mécanisme de censure stricte était en cours, il convient de noter que Simon a abordé l'islam avec le principe d'objectivité et d'impartialité. Bien que

l'islam ait été considéré par la majorité des penseurs européens comme un ennemi, ou du moins comme un autre, et à une époque où il était presque nécessaire d'adopter cette rhétorique, Simon a réussi à dresser un tableau phénoménologique de l'islam sur la base de données historique et ethnologique.

Par ailleurs, Simon a utilisé la méthode comparative comme Bartolomé de las Casas, qui environ un siècle auparavant, comparait la religion de l'Amérique au paganisme grec et romain en affirmant que la religion des peuples autochtone d'Amérique était supérieure parce qu'ils adoraient le vrai Dieu. Rappelant que les Européens louent les principes moraux des écrivains du paganisme grec et romain, Simon a souligné que la moralité des musulmans qui croient en un seul Dieu était supérieure. Étant donné que ces religions constituent une famille, le judaïsme, le christianisme et l'islam étant issus de la même racine, Simon a expliqué que l'image de l'islam qui s'est formée pendant des siècles a rendu cette religion méconnaissable en Europe. En conséquence, confrontant la réalité historique et ethnologique de l'Islam à son image déformée et virtuelle, Simon essaya d'expliquer que lorsque les couches de mensonges et de préjugés sous-jacents disparaîtraient, les chrétiens trouveraient un visage qui ne leur était absolument pas étranger. Peut-être même qu'ils finiraient par découvrir leur propre image.

Mots-clés: Histoire des religions, Richard Simon, Islam, Prophète Mahomet, Turcs, Approche scientifique.

